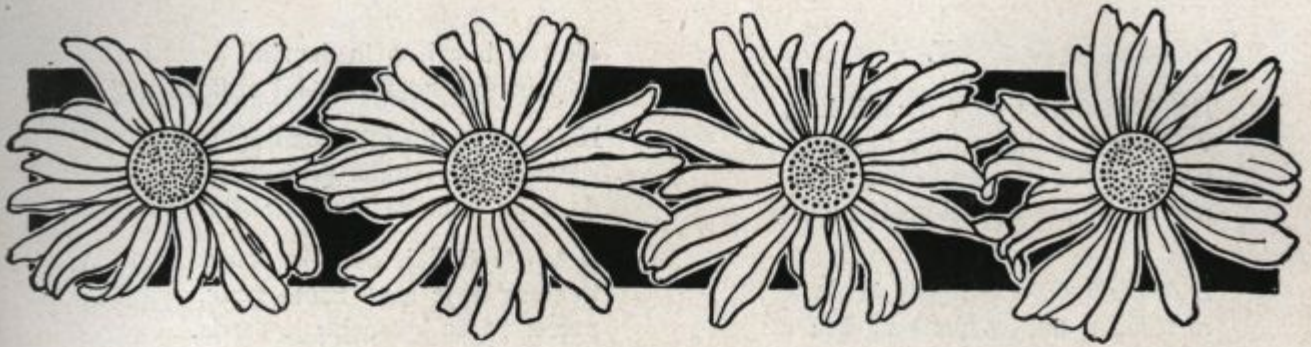

OTON IVEKOVIĆ: KOSCI.

IVAN IVANOV:

POMLADANSKI SONETI.

I.

Ah, tebe mi je žal, ki čakaš mene,
kot čaka ptica vigredi zelene,
kot čaka solnca ptica osamela,
da bi ogrela se, da bi zapela.

Ah, meni žal je tebe, zapuščena! —
Od lune vse so steze razsvetljene,
vsa pota v svitu luninem so bela,
a v meni vsa je radost otemnela.

Prihaja Vesna, ž njo prihajajo
junaki solnčni, dnevi topli, beli,
prihajajo noči, kraljice jasne.

Nad glavo jim blesteče krone vstajajo,
a tebi trnjevo so krono spleli
duhovi zlobni vrh glavice krasne.

II.

Življenja in trpljenja mi družica,
kako brez misli nate naj živim,
kako naj v mislih nate ne trpim,
ti draga, dobra moja mučenica?!

Večerna moja žarna ti zvezdica,
po tebi v mraku nočnem koprnim,
tvoj žar mi sije, ko se prebudim,
ti svetla jutra mojega danica!

Ti solnce toplo mojega si dné,
ti luna si, ki beli mi stezé,
na stezah tvoje se blesti ime.

Na stezo vsako in na pot mi vsak
i solnca soj, i luna piše v mrak
besede sladke, da sem tebi drag.

III.

Mogočni solnčni kralj, vladar vsemira,
po nedosežni vozi se višini,
a dasi v neizmerni je daljini,
oko v osrčje zemlje mu prodira.

Iz njega silna ognja moč izvira,
da zemlja vsa raztaplja se v toplini,
da trata vsa raztaplja se v milini,
da gozd je poln šuščečega nemira.

Tako čez vso daljino v srce tvoje
oči prodirajo ognjene moje,
pogledov žarke tople čutiš ti.

Srce ti mehko moj pogled topi,
in vse po njem o ljúbavi šepeče,
in vse v nemiru sladkem ti trepeče,

IV.

Ko padalo na breg in dol je ivje,
jesenska burja je tulila divje,
srce v zatišju toplem te nosilo,
kot nežno te cvetico je gojilo.

In zdaj, ko les zelen, ko log ves živ je,
ko vzknil nebroj zelenih bilk iz njiv je,
ko cvetje se v gredicah je vzbudilo,
te ne bi ljubil z vso mladostno silo?!

Skrbljiv, ljubeč ti biti čem vrtnar,
ki najmilejšo zasadi cvetico
v najboljšo in najsolnčnejšo gredico.

Sijajen, topel bom ti solnca žar!
Kot solnce lije žarke tople, zlate,
razlival bom ljubezni žarke nate.

V.

Deklè, pòvrnem se v domači kraj,
v objem ti pòbitim in v naročaj,
ponosa poln in poln samozavesti
po beli stopal bom domači cesti.

Z demánti duša posejana bo,
in z biseri mi vsa pretkana bo:

blesteči biseri so in demánti
noči in dni, ko zvesto bil sem vdan ti.

Noči in dni, ko ljubav snežnobela,
sijajnočista v strahu je drhtela,
da v uri hudi ne bi potemnela.

A hip le šinil je čez njo oblak,
trenotek le je legel nanjo mrak,
potem pa še krasnejše je žarela.

MILAN PUGELJ:

POMLAD.

I.

Še senica fanta ima,
vjela je sredi hoste ga,
cele dneve z njim kramlja
sredi vejevja gostega.

Še je vrabec-potepuh
ljubo vzel za kratek čas,
še kalin, rdečevrati lenuh
gnezdo plete, poje na glas,

Vsi so oživili se,
vsi so otopili se,
pa bi mi sovražili se,
pa bi mi ne ljubili se?

Ej, kak lepa je pomlad
in kak lepa je ljubav!
Kdor je čil in kdor je zdrav,
naj jo skusi še enkrat!

Zima presnežila bo,
naglo, naglo šla mladost,
poznih časov trpka ost
v njo se zasadila bo.

V njo se zasadila bo,
srce izpremenila bo,
oh, da tako več ne bo,
več nikoli ne mladó!

II.

Da! Pobarvale so se dobrave,
smejejo se gore gologlave,
kučme so snežene vrgle proč.
Čuj, kako mladina je razvnetá,
dekle ljubi fanta, fant dekleta,
vriska si in uka dan in noč.

Mlad sem fantič in se jim pridružim!
Z laskanjem dekleta si prislužim,
z dobro voljo odpodim britkost.
Hej! Pobarvale so se dobrave,
smejejo se gore gologlave.
kot vihar buči čez nje mladost!

III.

Oj ti dobrava, ti neizcrpna,
prezgodaj ozelenela si,
oj ti duša, duša nestrpna
prezgodaj se razvnela si!

Beli snegovi kakor pošasti
v daljavah meglenih nevidni spé,
srca še v zime ledene oblasti
se ne bude, ne budé!

Prišla burja si, burja zahrbtna,
vse razdejala, razvela si!
Oj tí duša, duša nestrpna,
prezgodaj se razvnela si!

IV

Oživela si, ti senčna šuma,
oživela si, pognala mnog si brst
Ozelenela polj in trat je truma,
življenje je prepreglo mrtvo prst.

Oživela si, ti deva mlada,
prebudilo se ti je srcé!
Vse mišljenje tvoje sama nada,
ki duh pota, cilja ji ne vé!

Oživela si, ti duša moja,
razodela si prečudno se:
Kakor starka, ki želi pokoja
in plaši pred smrtjo trudno se!

V.

Skrite, neznane sred pomladi spe globeli,
mračne in tihe molče kakor grob;
njih prebivalec zapuščeni, uveli,
senc je črnih samotni trop.

Vanje pomladi zelene, zlate,
od nikoder ni in ni,
vanje zelenja ni, ne rože bahate,
da jim cveti, dehti.

Le kadar v pozno noč nebo prepreže
temina hladna, in ko grom bobni,
ko blisk z nebesi zemljo veže,
vihar buči in z gromom govori: —

tedaj iz njih kriče glasovi divji,
bolest mogočna kakor morja moč,
ki ne ve enake človek živ ji —
kriče, prevpijejo hrumečo noč,

In kot njih hčere solze kalne
privro, pripenijo se iz temin,
dero in begajo kot misli žalne,
želeče, iskajoče svoj pogin.

ALOJZIJ GRADNIK:

DAMA V ČRNEM.

Med nami hodiš tiha in molčeča,
in vse zamišljene v strani neznane
oči so tvoje, žalnih misli ječa.
Ah, strži z lic te črne pajčolane

Ko zlato solnce v te oči ti plane,
iz grudi, ki zdaj mrtvi so oltarji,
prebelih rož cvetoči vrt postane,
kjer le metulji bodo gospodarji.

MARTIN SCHONGAUER: KRIŽEV POT.

MILAN PUGELJ:

POVODENJ.

Deževalo je, kakor bi šlo med oblaki za stavo: kdor jo dobi, se bo kopal tri jutra zapovrstjo v zlati zori, tri dni in tri noči ga bo vodil jug in mu razkazal vse lepote zemlje, četrti dan bo padel v morje in videl njegove veličastne skrivnosti.

Barjani, koščeni in dolgi dolenski kmetje, prebivaici prostrane močvirnate planjave, so se bali povodnji, molili trumoma litanije Marije Device, prebirali jagode na starinskih paternoštrih, ki so viseli sicer zaprašeni po zakajenih stenah tik duri, zažigali velikonočne oljke, hodili pred hiše in spuščali dim skozi dež proti oblakom. Ali kakor bi ne hotel. Suho oljkino listje je zacvrčalo, dež ga je razbil z motnoblíščečega kositernega krožnika na vse strani, dim je padel proti tlom, kakor bi bil iz svinca in zdelo se je, kakor bi se pogreznil z vodo vred v že globoko razmočeno zemljo.

Oče Čuža, najstarejši kmet v revni vasi, ki je ležala na skrajnjem vzhodu močvirnate nižine, se je zaklenil v svojo nizko kolibo in molil dva dni in dve noči nepretrgoma Kolomonov blagoslov. Zlobna mladina ga je opazovala proti večeru skozi majhno zamazano okno, potihem se je smejala in pravila okrog, kako kleči oče Čuža siv in razmršen sredi sobe tik stola, v nekakšno krvavordečo listnico gleda, preobrača po njej pisane podobice, se križa,

vzdihuje in silomá tolče po prsih. Tretje jutro, ko se je pokazal napolsestradan in napolobupan vaščanom, je dvignil svojo suho, črno in skoro do komolca golo desnico kvišku, z levico je vzel z glave ozkokrajni klobuček, z visokim glasom je zakašljajal in z enakim je pričel govoriti. Tako je dejal:

„Pripetilo se je, kakor stoji zapisano: Kdor bo zapustil mene, svojega Boga, ga bom tudi jaz zapustil. Satan je prišel ponoči kakor tat in je preslepil vaša srca. Več ni Boga v vas, a njegova kazen vam je za petami. Kdaj se je dogodilo, da je izgubil svojo moč Kolomonov blagoslov, ki pomaga zdaj toliko, kakor pijančeva kletev? Moj rajni oče — večna luč naj sije v njegove oči, naj se ognejo njegove ruše kopita satana in njegovih pomagačev! — moj rajni oče je molil nanj in prečudna je bila vselej njegova moč. Če ga je izgovoril nad volom, ki ga je pičil na paši v smrček gad in mu je glava že zatekla kakor panj, je izginilotok kakor tema, če postaviš luč na mizo. Če se je bližalo neurje, so se razšli pred njegovo močjo oblaki kakor pretepači, ki so napravili spravo: še tisto minuto je posijalo solnce. Zdaj pa je drugače: Dva dneva in dve noči sem molil prav na tistega, kakor je rotil po njem nezgode in nesrečo rajni oče. Ali nič nisem opravil, ker nad tem krajem ni več Boga, ampak samo njegova šiba. Mogoče uniči vaše imetje, mogoče je, da uniči tudi vas. A ne bežite pred njo, ker je brezuspešen beg pred voljo tistega, ki je kralj neba in zemlje od vekomaj do vekomaj.“

Ko je končal, je stopil iz srede vaščanov mladi in veseli kmet Zaplotar, s kazalcem desne roke je udaril starca po suhem in upognjenem nosu in na ves glas se je zasmeljal.

„Sestradan si, da bi ti prerezal kožo na podplatih, dvignil te za lase in kosti bi se usule po tleh kakor iz vreče. In neumen si kakor dež, ki ti lije po glavi! — Nič Bog in nič Kolomonov žegen! Dva topiča imam doma, dvakrat bom ustrelil v oblake in bežali bodo kakor vrane pred smodnikom!“

Nič ni odgovoril stari Čuža, brez besed se je okrenil, potegnil sina, ki je stal visok in mlad tik njega, za rokav in odšel z njim vred v svojo kolibo. V nizki izbi je snel s stene križ, trikrat ga je zapovrstjo poljubil, obesil ga je nazaj in ko se je obrnil k sinu, je bil skoro vesel njegov gubasti obraz.

„Kaj je s teboj, Matevž?“ — je vprašal. „Z upognjenim hrbtom hodiš okrog, kakor bi se podrl kozolec na tvoje rame, molčiš, kakor bi se ti jezik k nebu priraščal, gledaš, kakor bi ti oči vodenele?!“

Sin je sedel pri peči, ozrl se je v starca in preložil noge.

„Kaj bom zdaj ravnal hrbet, ko me trese zima kakor mrzlica, kaj bom zdaj vriskal, ko mi hoče voda zaliti grlo, kaj bom zdaj srepo pogledal druga, ko mu je nesreča izbila iz glave vse veselje do pretepanja!“

Tudi starec je sedel.

„Drugače, Matevž! Kogar vest je čista in v kogar duši ne prebiva satan s svojo rogato čredo, tisti ne hodi pobit okoli, tisti gleda brez strahu nesreči v obličje. Kdor pa je hudoben in v oblasti hudega duha, trepeče pred listjem, ki pošumeva sredi jesenske noči, ves drhti pred senco, ki skoči brezpomembno in plaho preko jarka. Ne bo pošteno tisto, kar si storil, ker se je tako vidno povabila tvoja glava. Nič ne vem, voham pa dogodek kakor lovski pes, ki čuti divjačino in ne ve, ali sledi srni ali medvedu.“

Devetnajsto leto je izpolnil sin Matevž tisto leto, še je bil mlad in pošten in malo zvit, še se je vznemiril, še zardel kakor mlado dekle, ki začuti prvokrat moško roko na svojem telesu.

„Nič ni!“ —

Zakašljal je in tudi starec je zakašljajal.

„Kaj bi bilo!“

„Kar je bilo“ — je rekel starec. „Spomladi na dan sv. Gregorja so te pretepli. Zakaj se tepo fantje? — Zaradi bab se tepo!“

Matevž je gledal v tla, komolca je oprl ob kolena in glavo je podprl s pestmi. Starec pa je govoril dalje.

„In na kresno noč je hodila Motohova Mana okrog bajte! Kaj je mene iskala?“

„Če je hodila po travniku, bi jo bili zapodili! Steza in pot pa sta prosti tudi pritepenemu psu!“ —

Ni pogledal kvišku, komaj slišno je zaškrtnil z zobmi. Starec pa je govoril, kakor bi ne slišal njegovih besed.

„Grd greh je nečistost. Zapisano stoji za tiste, ki ga počenjajo, da ne pridejo nikoli v nebeško kraljestvo. Če si ti med njimi, spokori se, zakaj pogubljenje je nemara to uro tako blizu, kakor še ni bilo nikoli poprej!“ —

Sin je molčal, starec je okrenil glavo in gledal skozi vegasto in zamazano okno. Tam zunaj je lilo curkoma. Nekakšen polumrak je ogrinjal vasico, nebo se je zdelo zavito v umazane pajčevine, ki so se tuhtam trgale in redčile in zopet nerodno vnovič gostile. Na tem, na onem pragu zakajene vaške kočice se je pokazal od časa do časa suh kmet, dolg in gologlav je skomizgal z ramama, zmajeval z glavo in pljuval slabovoljno krog sebe. Včasih je stopila skoro pod kap ženska, suha in zamolklo rdeča, kakor na polzvenel mak, roke pod predpasnikom in noge gole, ploščate in umazane.

Sredi popoldneva je počilo dvakrat zaporedoma. Tam na spodnjem koncu vasi se je zakadilo kakor iz dimnika in kmalu nato je tekel skozi vas malopridni Zaplotarjev pastir in kričal na vse grlo.

„Gospodar se je obstrelil!“ —

Kmetje in kmetice so se pokazovale na pragovih in gledale neverno za njim.

„Laže potepuh“ — so dejali — „laže, kakor logar Boštjan, ki je pil s hudičem bratovščino!“

„Gospodar se je obstrelil!“ — je vpil pastir in ko je tekel mimo Motohove bajte in videl na pragu lepo Mano, je dostavil: „Kakor gotovo boš še nocoj z menoj v raj!“

Tudi oče Čuža je stal med durmi in je kimal s sivo glavo.

„Šiba božja, šiba božja“ — je dejal. „To je tisti Zaplotar, ki je zaničeval Boga in molitev. V oblake je streljal in je sebe ustrelil!“

Možje in ženske so odpirale pred bajtami dežnike, preskakovale po izvoženi poti luže in in mlake in hitele k Zaplotarjevim.

Tudi Zaplotarjeva dekla je priletela na plano in letala po vasi kakor nora. Bosa je bila, rokave zavihane, roke rjave in debele, kakor zatečene.

„Umrli so, so že umrli gospodar! Jo—n—oh!“ —

„Božja kazen,“ je rekel oče Čuža, tudi sam je poiskal rdeč in star dežnik in se odpravil proti Zaplotarjevim.

Že vsa vas e bila tam zbrana. Vaški otroci so se gnetli na peči in še vedno se je preril kateri izmed njih skozi tropo odraslih, ki so stali po sobi, ni se menil za udarce, ki jih je dobival spotoma, vzpel se je na klop in zlezal z nje na peč, moker umazan in smrkav kakor je bil.

Ženske so se stiskale po kotih, možje so stali v širokem kolobarju, sredi sobe je ležal na tleh in z blazino pod glavo obstreljeni Zaplotar. Tik njegovega pasa se je motno svetlikala na črnih tleh mlaka krvi, nekakšen čuden strah je sijal iz njegovih na stežaj odprtih in osteklenelih oči, po zevajočem, voščenoledem in z redkimi rdečimi kocinami poraščenem obrazu se je razlivala čudovita groza; njegove koščene, suhe in dolge, na prsih krčevito v pesti stisnjene roke so bile videti, kakor bi hotele vsak trenotek suniti na levo in desno, braniti se pred nekim groznim in strašnim in močnim kakor smrt.

Mlad kmet je pokleknil in poslušal.

„Še je živ“ — je rekel.

Tisti hlapec, ki mu je zavezaval na pasu rano, je zmajeval z glavo.

„Nič ne bo“ — je govoril polglasno — „nič ne bo! Preveč krvi je izgubil!“

Drugi kmet, ki je nenadoma pokleknil, kakor bi pal od stropa, je položil glavo na njegove prsi in poslušal, odmajal je z glavo in izpregovoril z odločnim in skoro mrzlim glasom:

„Mrtev je. Kri mu je odtekla!“ —

Domače ženske, ki so sedele v veži na klopi za durmi in jokale, so zaihtele še glasneje, še bolj so se vlile solze po rjavih in od žalosti spačenih licih, še krčeviteje so se tresli nekako okorni, skoraj moški životi.

Oče Čuža se je preril do mrliča, spustil se je naglo ob njegovih nogah na kolena, rdeči dežnik je položil pred seboj križema po tleh klobuk je prislonil k levemu kolenu, pogledal je mrliča, ozrl se na desno in levo in še enkrat v mrliča, sklonil sivo glavo male uize in se na široko prekrižal.

„Loči se, duša krščanska, s tega sveta v imenu Boga očeta, ki te je ustvaril, v imenu Jezusa Kristusa, sina živega Boga, ki je zate trpel, v imenu svetega Duha, ki te je posvetil, v imenu angelov in arhangelov, v imenu kerubinov in serafinov.“

Pokleknili so vsi kmetje po vrsti, povsili glave in molili za njim z globokimi, otožno zvenečimi glasovi. Tudi ženske ob stenah in po kotih so klečale in se oglašale z drhtečimi, napol bolestno in napol plašno izrečenimi besedami. Na peči se je nabrala cela živa kopica otrok, ki so se

držali drug drugega in gledali z velikimi, neumnozadučenimi očmi v mrliča. Med molitvijo je enemu od onih, ki so čepeli čisto ob robu, spolnilo, omahnil je nenadoma in padel med klečeče. Tisti kmet, kateremu je priletel na glavo, se je hipoma raztogotil, dvignil otroka od tal, ga naglo pretepel in vrgel nazaj na peč kakor snop.

Oče Čuža je odmolil, prekrižal se je, pobral dežnik in klobuk in se postavil počasi na noge.

„Božja kazen vihti nad našo vasjo svojo šibo!“ —

S prepričevalnim glasom je izpregovoril, in vsi kmetje so nekako težko prikimali.

Zunaj je lilo curkoma, nič se ni izpreletelo, nikjer se niso raztrgali oblaki, človeku se je zdelo, da se njihove plasti večajo in večajo. Zadaž za vasjo po vrtovih in poljih in njivah in tratah so že stale mlake kakor majhna jezera, pod vasjo, kjer je bil svet za izpoznanje nižji, je že vstajala iz zemlje voda, rastla in se razlivala mrzla in kalna na dolgo in široko.

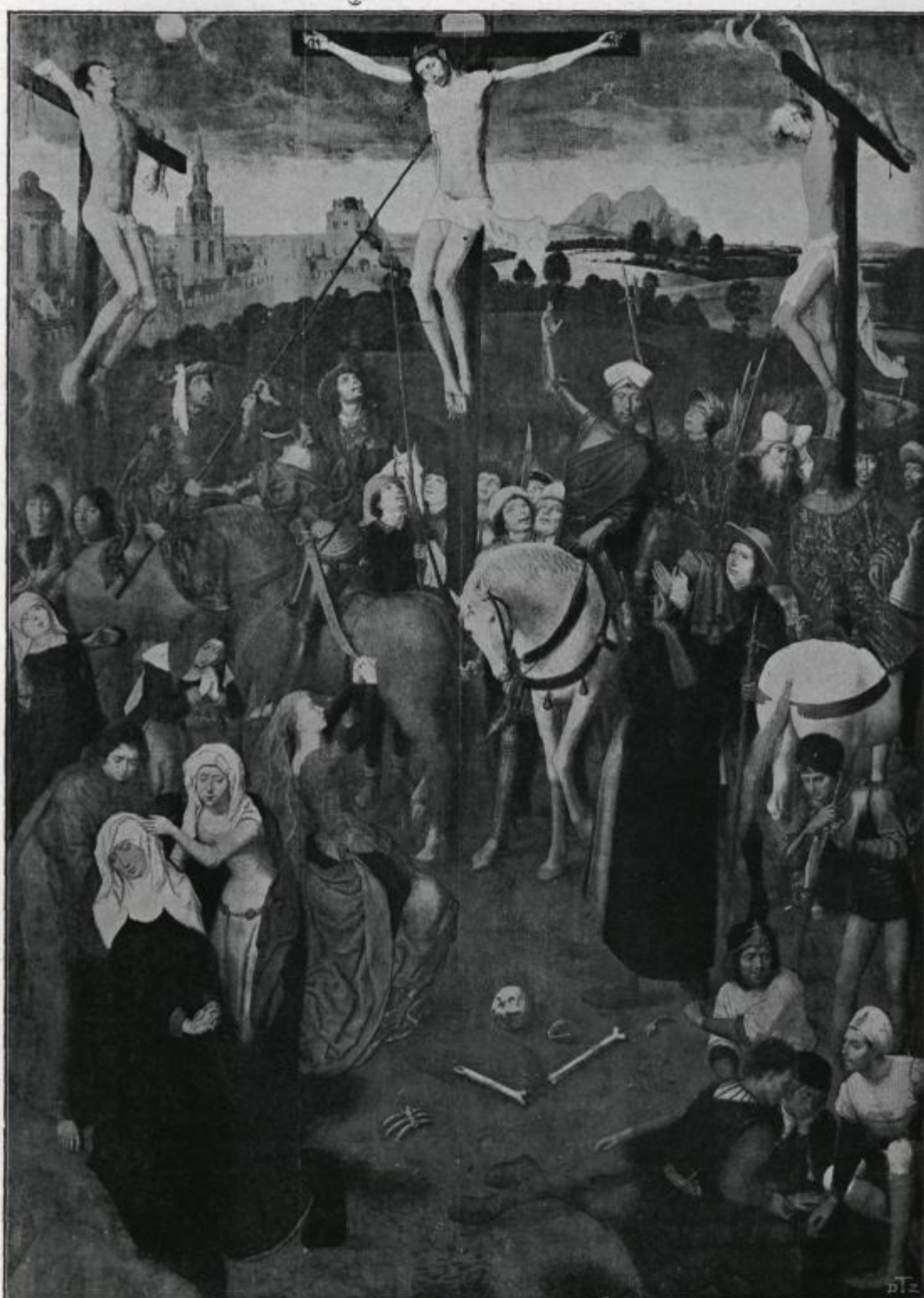
„Poglejte“ — je rekel kmet, ki je stal blizu okna in pokazal s kazalcem na naraščajočo vodo. „Dež lije, voda raste in še nocoj zalije naše koče do slemen. Nikoli še ni bilo tako, kakor je ta dan. Kdor bo prenočeval doma, ga utopi v sanjah smrt. Poberi vsak, kar za silo more, in pobegni v gore!“ —

Vsi so pritrjevali, oče Čuža pa je odkimaval z glavo.

„Bog je iztegnil svojo šibo do naše vasi“ — je pričel — „ker je sklenil kaznovati naše pregrehe. In če jo je iztegnil do vasi, bo dosegel z njo tudi gore, ker ni moči ne na nebu, ne na zemlji, ki bi se upirala njegovi volji. Kdor ima čisto vest, naj bo miren in naj ne beži pred njim, ki dobro plačuje, kdor pa nosi v duši zlo, tisti naj se ne umika pred njim, ki ga vidi vselej in povsod, ampak domov naj gre, naj dela pokoro in prosi milosti!“ —

Vse med govorjenjem so se kmetje razšli, in skoraj sam je stal oče Čuža ob koncu svojih besed pri mrličevih nogah. Prestopil je prag, pred hišo je razpel svoj rdeči dežnik, in se ozrl po kmetih, ki so se razhajali po svojih kočah. Enakomerno je stopal, ne oziraje se na luže, ki so zalivale slabo in razvoženo pot, voda mu je brizgala do pasa in kalne kaplje so se obešale po njem, kakor ostudna golazen. Tiho je bilo vse okrog in okrog, koče, ki so stale ob desni in levi, so se zdele kakor grobišča, tako žalostne, tako samotne; sadno drevje, ki je rastlo ponekod pred njimi, se je nagnilo onstran, listje po njem se je

HANS MEMLING: RAZPENJANJE KRISTOVO.

sprijelo, veje so visele k tlom kakor mokre cunje. Tuintam je sedel na pragu zevajoč pes, gledal nekam kvišku, trepetal kakor mrzliččen in komaj slišno in preplašeno cvilil, kakor bi ga preganjal sestradan volk prav do tistega trenutka.

Oče Čuža je prišel do svoje kolibe, zaprl dežnik in stopil v izbo. Skoraj temno je bilo znotraj, komaj je spoznal sina, ki je sedel, kakor ga je pustil.

„Kaj sediš in se ne ganeš?“ — je vprašal. „Kazen božja hodi po vasi in Zaplotarja je že obiskala: mrlič je!“

„Naj bo!“ — je rekel sin.

„Mir z njim, pravi kristjan, a tebe so zamamile babe kakor Salomona! — Kaj premišljuješ?“ —

In sin je odgovoril: „Oženil se bom! Motohova Mana bo moja žena!“ —

Vzdihnil je, skoraj zahropel. Starec se je zasmejal.

„He, he! To bom jaz povedal! — Čegava je bajta?“ —

„Kaj me briga“ — je odgovoril sin. „Meni ni do bajte, ampak do Mane!“

Starec je pljunil in dvignil glavo više.

„Kaj bosta pod brezo spala, kamenje jedla in krtine prigrizavala?“ —

Sin je stisnil pesti in dvignil močne in črne, kakor so bile.

„Glej jih! Ali jih vidiš?“ — je vprašal in oči so se mu zaiskrile. „Za delo so!“ —

Zunaj so se zbirali ljudje, vedno več jih je bilo, govorili so malo, držali nad sabo dežnike in tik sebe pisane cule, ozirali se nazaj in iz oči sta jim sijala strah in pobitost. Jezero za vasjo se je večalo in večalo, kalna voda je že oplakovala Zaplotarjevino od vseh strani. Štirje moški, ki so prinesli mrtvega gospodarja na nosilih iz hiše, so bredli vodo do gležnjev in mestoma do podkolen.

Oče Čuža je priletel na prag in skočil med ljudi.

„Kam?“ — je zaklical in čulo se je, kakor bi se mu glas prelomil.

„V gore!“ — so odgovorili vsi naenkrat. „Če ti je prav, ostani in utoni!“

In kakor bi jih ne slišal, je govoril oče Čuža:

„Kam bežite, ljudje neboljeni, pred gospodom svojim Bogom? Kam se umikate njegovi moči, ki vas obdaja od vseh strani kakor morje, kakor brezdanjost zvezdo? Vaš strah in vaš beg ne preprečita pravične šibe božje, tudi molitev je ne odstrani, če ne žive vaše duše v milosti božji.

Ostani z menoj, kdor je pošten in udan v božjo voljo, zapri se z menoj v samotno izbo, poklekni in moli za odpuščanje grehov! Komur je namenil Bog pogubo, ji nikjer in nikdar ne uide, in komur je namenil rešitev, ne bo do njega nesreče ne tu, ne na gorah!“ —

Brez dežnika in gologlav je stal sredi pota. Lasje po glavi so se mu sprijeli v čope in drobni vodeni curki so lili enakomerno od njih po ramah hrbtu in prsah.

Nosači so prinesli mrtvega Zaplotarja zakritega z zeleno plahto, stopili z njim pred vaščane, postali za hip in nemudoma zopet nadaljevali svojo pot proti goram, ki so se pričele dvigati v bližini.

Vaščanje so jim molče sledili. Ženske z izpodvezanimi krili, bose in razmršene in otroke na rokah, moški, sloki in dolgi in čemerni, otroci mokri, raztrgani in preplašeni.

„Kam bežite, ljudje, kam?“ — je klical oče Čuža, in ko je zagledal v bližini sina, je skočil k njemu.

„Kam hočeš, kam hočeš?“ — je vprašal skoraj obupano. „Ali tudi ti nočeš poslušati mene — starca?“

Prijel ga je za rokav in neodločnega, kakor je stal pred njim, je potegnil k sebi.

Iz tropa žensk se je izmotala nemudoma lepa Mana in tudi ona se ga je oklenila. Brez dežnika je stala tik njega, deževne kaplje so polzele po njenem visokem in zagorelem čelu, se lovile po gostih in črnih obrvih in trepalnicah in kapale druga za drugo na lice in se kotalile naglo dalje. Njena obleka je bila vsa premočena in bujni udje so se pod njo odločno začrtavali.

„Matevž“ — je rekla in čulo se je, kakor bi dejala: angel.

„Matevž, ti pojdeš z menoj!“ —

Nalahko je ovila njegovo roko krog svojega pasa, pod njegovo dlanjo so se udale njene močne in mlade prsi. Skupaj sta se okrenila za vaščani, ki so bili že daleč spredaj.

„Kam ga pelješ, kakor hudi duh grešnika, kaj se ga ovijaš, kakor kača plena?“ —

Oče Čuža je držal obe roki kvišku in kričal je na ves glas.

„Kam ga vodiš, zavodnica, kaj ga omotavaš z mrežami svoje hudobe?“

Šla sta, kakor bi ga ne čula, in tam že nad vasjo, kjer se cepijo pota, sta se ustavila in kakor bi se združila po dolgi ločitvi, tako tesno sta se objela in tako iskreno poljubila.

Oče Čuža je zakril oči, nagloma se je obrnil in odšel v svojo kolibo. Duri je zaklenil za seboj,

rožni venec je snel s stene, stol je postavil sredi izbe, pokleknil tik njega, se uprl nanj s komolci in pričel moliti z močnim, skoraj veličastnim glasom.

Mrak se je delal, zunaj je lilo brez presledka, še predno se je do dobra zmračilo, se je razlila po izbi mrzla, kalna in blatna voda.

Oče Čuža je pokleknil na klop in molil dalje. Ko se je dvignila naraščajoča voda do njega, je pokleknil na peč in tudi tam ni prenehal z molitvijo.

Nenadoma se je razlila po vasi tema in pod njo se je plazila kalna voda kakor potuhnjena in ostudna pošast. Na vseh koncih in krajih so ji rastle vedno nove glave, vedno dalje in vedno više so se iztegavali požrešni vratovi, suhe roke so se debelile in daljšale in posezale dalje in dalje.

Že pozno v noč je prikričala nad vas jata močvirnih ptičev, sedla po slemenih, ki so molela iz motnega in blatnega jezera, in kričala kakor pijana nekakšne odurne in divje zmage. Dež je lil in zdelo se je, kakor bi ne bilo več neba.

Blatno jezero spodaj in nad njim črna tema in večna ploha.

* * *

Tretji dan se je izjasnilo, voda je pričela upadati in je naglo upadla. Rumeno in spolzko blato je ležalo po njivah in travnikih in potih in se je držalo koč znotraj in zunaj. Vaščanje so se vrnili, nesli Zaplotarja na daljno pokopališče in čedili in snažili polja in domove. Tudi Matevž in Mana sta prišla in sta se napotila k očetu. Sin je ulomil zaklenjene duri, svojega dekleta je objel z mladimi in močnimi rokami in ga skoraj nesel v izbo.

Tam na peči, glej, je ležal utopljenec, sključen in črn, da bi iz njega komaj spoznal starega Čužo.

„Tako je to življenje!“ — je dejal fant. „V grob gredo starci in mladina gre v življenje!“ —

Sklonil se je k njej, k ljubeči in vroči, in prav tako prisrčno jo je objel in poljubil, kakor takrat, ko sta zapuščala pred pogubo v povodnji tonečo vas.

Skozi okno se je smejala solnce.

E. GANGL:

DA MI UMREŠ...

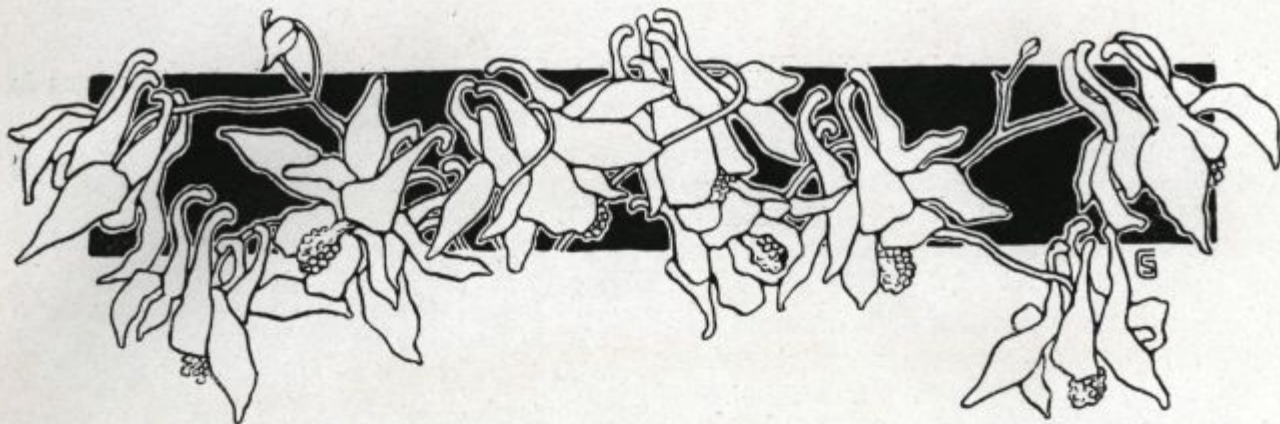
Da mi umreš, o ljubica,
kako bi bil nesrečen jaz!
Umrli bi meni sanj blaženih
prelepi, nenadomestni čas.

Ne hodil jaz na tvoj bi grob
bolesti neskončne hladit,
ne hodil s slike tvoje bi
poljubov mrtvih pit.

Nem, top kot iz bronca zlit
in osteklenelih oči
nestrpno bi čakal, da prideš
ti k meni o polnoči.

„... O, ljubček, pridi, pridi že!
Brez tebe mi je dolgčas,
zdaj šele vem, zdaj šele znam,
kako sem ljubila te jaz!...“

A. AŠKERC.

KONGRES NA ARARATU.

Na vrhu Ararata. Jasna, mesečna noč. V krogu sedijo: Buddha, Jezus in Mohamed, vtopljeni v orientalsko molčanje. Prvi spregovori

Buddha.

No, to je torej prvi naš kongres!
Kaj ne, originalen je zares!

Jezus.

Originalen pa! Saj mi trije
sestali nismo bili se doslé.

Mohamed.

In pa na tem visokem Araratu!
Shod torej dvakrat zanimiv je hkratu.
Pa naj kdo reče, da smo zaostali,
da nimamo modernega duhá!
Mi tudi s časom smo napredovali!
To priča pač kongres nocojšnji tá!

Buddha.

Žal, vidim, da nas ni še zbranih vseh!

Jezus.

Tako je vselej na kongresih teh!
Netočnost je človeški stari greh!
Kje Mozes, Zarathustra se mudita?

Mohamed.

Saj res! Kolega stara in slovita!
Obljubila sta priti, pa jih ni!
In kmalu bode, mislim, polnočí!

Buddha.

Na Ararat ni ravno lahka pot!
Kdo ve, kod hodita nocoj še, kod!
Človeka razne srečajo zapreke ...
Visoke gore in globoke reke ...
Ni šala potovati po tujini!

Jezus.

No, sicer pa smo mi trije v večini.
Zatorej naj otvori se kongres!

Mohamed.

Pokaj bi dalje čakali, saj res!

Buddha.

Soglašam z vama. Kdo ga naj otvori
in kdo naj predseduje na tej gori?

Mohamed.

Predlagam tebe, Jezus! Ti si bog.
Po božje te časti ves zemski krog.
Največjo torej ti imaš oblast.

Buddha.

Da, ti dosegel si najvišjo čast!

Jezus.

Rad vajino sprejemam poklonitev,
odklanjam vajino pa izvolitev.
Ti, Buddha, si učil že pred menoj
nad petsto let! Ti predseduj nocoj!

Mohamed.

Tako je, Buddha! Ti si najstarejši,
in jaz sem, kakor vesta, najpoznejši.

Buddha.

No, želji vajini ne ugovarjam.
Kongres nocojšnji torej zdaj otvarjam ...

Na vrh Ararata prideta zdaj Mozes in Zarathustra. Razpoklonivši se z navzočnimi, sedeta tiho vsak na svoje mesto.

Buddha (nadaljuje).

Vsem dobro pač nam znano je, pokaj
prispeli smo na ta visoki kraj.
Ko moja Ganga spremenljiv je čas.
On neprenehoma vali valove,
pretaka iz eonov se v vekove —
in svet spreminja s časom svoj obraz.
Spreminja vse se, kar na svetu biva.
Ustvarja Brahma — in podira Šiva...
Spreminjajo nazori se in misli.
Kar včeraj med ljudmi je bilo v čisli,
pozabljeno je danes, zastarelo
je že in jutri se je preživelo...
Povsod le tok, pretok brz, neprestan.
Ko Ganga čas vali se v ocean.
A večnih niti ni nikjer bogov,
ker večna, stanovitna je le snov.
Če torej uk, ki ga je širil Buddho,
se spremenil je v času — je li čudo?
Nikari na življenju ne Iepéti,
nikari po užitkih hrepeneti! —
tako sem pridigal — vse to je greh,
ki duh drži nam v suženjskih vezéh.
Popolnost svojo človek le doseže,
če s svetom in življenjem se razveže,
in če osebnost več ne utelesi
v materiji se in pregrešnem mesi,
Ko vrže s sebe duh vso snov in tvar,
tedaj sam svoj je človek gospodar,
njegovo odrešenje je končano —
in blažen preselil se je v nirvano...

Tako učil sem. In današnje dni?
Moj nauk Indov več ne veseli.
Bolj ljubijo življenje ko popreje,
uživajo preradi ga brez meje.
Ta svet jim je, se zdi mi, glavna stvar.
Brezželjnost in nirvana — kaj jim mar!
Zato pa smo nocoj se tu sestali,
da skupaj resno bi premišljevali
o verah svojih, kak spreminjajo
tako se hitro in izginjajo...
To vprašanje se zdi mi imenitno
ter na kongresu našem poglavitno!
Razgovor je odprt. Stavite
predloge svoje zdaj! Kaj pravite?

Je z u s.

Ah, ljuba duša, indski modrijan,
kaj jaz naj rečem?! Vidim, da zaman
na križ sem svoje dni se dal razpet!
Ljubezen sem oznanjal, altruizem —
a danes vlada črt in egoizem!
Ravna se li po moji veri svet? —

Sovraštvo vlada zemljo in sebičnost
in srca je zastrupila krivičnost...
Učil moliti v duhu sem bogá —
a svet zaslepljeni še malikuje,
strastem pregrešnim dan na dan žrtvuje
vsa hrepenenja svojega srcá...
Moj bog je dobri oče vseh ljudij —
in kaj z očetom mojim se godi?
Moj oče in jaz sam sva zdaj blago,
ki naju za bleščeče se zlato
prodajejo kristjani bo svetiščih
ko lakomni trgovci po sejmiščih!
Bogu edini tempelj je srcé —
a danes, vidim, gradijo ljudje
palače mu ponosne in hramove...
Kaj duhu mar za zidane domove!
Ne veseli po svetu me pogled.
Saj ni nikoli me razumel svet.
In zdi se mi, da stari farizeji
čimdalje so ošabnejši, smeleji.
Ta svet ni vreden, da sem iz nebes
ponižal na nocojšnji se kongres!

M o h a m e d.

Preroka prečastita, dovolita,
da tudi jaz se oglasim! Slovita
ver vajinih že torej peša moč
ter gine iz palač že in iz koč —
nam tožita ogorčena oba.
Pa kdo je kriv? Ne vidva li samá?
Poznala li zares sta kdaj ljudi,
prirodo njihovo, njih živo kri?
In preučila sta zares do dna
vse tajnosti človeškega srcá?
In poglobila sta se li kedaj
v človeški pravi, živi mi značaj?
Popolni človek vajin je asket
zakrknjeni, ki ves prezira svet;
čudak je, ki nagone zatajuje
in ki življenje mrzi, zaničuje.
Oba učila sta negacijo
ljubezni ženske, resignacijo...
Zatirala v ljudeh moštvo sta pravo
in pridigala gnili mir in spravo...
Ponižni suženj, ta je vama vzor,
ki radi batin se ne pritožuje,
ki moli zanj, kdor mu v obličje pljuje...
Učila sta duševni samomor!...
Ej, previsoko pač sta letala,
svet drugi, boljši sta obetala
človeku, ki prenaša vse življenje
na ramah težki jarem svoj, trpljenje...
In zdaj se čudita, če naše dni
tak nauk vajin gine in bledi?

Zakaj? Ker človek vajin ni bil pravi
natura človek, živi človek, zdravi!

Moj človek pa ni duh kak iz neba!
Ne, on realna stvar je iz mesá!
Ni angelj, ki pred božjim tronom moli,
ki nikdar ne živi po svoji volji.
O, ne, o ne! Ta živi človek moj
razum ima svoboden v glavi svoj.
In misliti, želeti in hoteti —
to po človeško pravi se živeti!
Moj človek vajin ni! Ej, živa kri
pretaka se po žilah mu vse dni.
Življenje ljubi človek moj goreče,
uživa rad iz čaše ga kipeče.
Uživati življenja vsako slast
človeku prirojena to je strast.
Moj živi človek hrepeni po časti,
po moči, po ugledu, po oblasti.
On hoče razprostrirati lakti
med svojimi sobrati, med ljudmi;
veljave on si hoče pridobiti.
Ne samo ljubiti iz dna srcá,
sovražiti, črteti tudi zna.
Pretepati se hoče in boriti,
sovražnika premagati, pobiti.
Z ljubeznijo ljubezen rad poplača,
prijatelju prijateljstvo povrača;
pogumno zanj junak žrtvuje se,
nad izdajalcem pa maščuje se...

A vajin mir in vajin zemski raj?
Kdaj pa nastopi ta med nami, kdaj?
Ko v srcih vse potihnejo strasti,
kedar po žilah zledení se kri;
kedar odlóži človek meč in bran —
to vašega miru bo vzorni dan?
Ta mir le konec vsega je življenja!
To le pomeni, da zdaj svet se jenja...
To le človeštva žalostna je smrt!
Pogrnita črez svet mrtvaški prt!

Ne bitje brez sokú, ne kak mrtvak —
moj človek pravi, živi je junak.
In takega sem imel pred očmi,
ko islam sem razširjal svoje dni.
O, takemu človeku pa seveda
še ne zadošča lepa le beseda!
Zato, ko šel učít sem nauk svoj,
zagrabil sem za meč pa planil v boj.
Kdaj bil uspeh brez boja je mogoč?
Ta svet spoštuje le oblast in moč.
Sovercem klical sem: Bojujte se,
za Allahovo čast vojskujte se!

Sam ljubil sem življenje, ljubil boj —
in boj je neizprosen, islam moj...

Mozes.

Po mojem mnenju vrhu Ararata
brezplodna bila vašá je debata.
Poslušal mirno vás sem vse doslej —
in zdaj smo vsi prav tamkaj, ko poprej!
Zapovedij mi bil je dal Jehova
na gori Sinajski na tablah dveh.
A prašajo li Judje v naših dneh,
kaj točna sveta želja je njegova
in kaj veleva božji jim ukaz?
Ah, spremenila, žal, je svoj obraz
že davno tudi moja stara vera —
katera druga pa ga ni, katera?
Zdaj vemo, kar smo vedeli že prej,
da vse spreminja se na zemlji tej.
Kongres resnico to le potrjuje,
čeprav jo enoglasno obžaluje...
In kdaj, vas vprašam, snidemo se spet?

Buddha.

Kdaj? Jaz predlagal bi: črez tisoč let!

Jezus.

Črez tisoč let? No, meni tudi prav.
Poprej ni treba priti sem z višav...

Mohamed.

Se strinjam z vami, da na tej višini
vsaj v eni točki bili bi edini!

Zarathustra.

Črez tisoč let! Soglašam se s predlogom.
Za svet ta doba dolga je — pred bogom
in proti večnosti je to le hip,
trenutek je očíj, srcá je vtírip.
Črez tisoč let boj bo li že končan,
ki bije z Ormuzdom ga Ahriman?
Ne vem... Pa to vam za gotovo vem,
da Ahriman podleže v boju tem.
Umiče se hudobni, črni mrak,
umira solnca in svetlobe vrag.
In moja vera v luč črez tisoč let
močnejša bo na svetu ko popred!
Ta krasna vera v solnce se tedaj
že v veličasten razžarí sijaj!
Saj ogenj, ki sem ga zanetil, sveti,
nikoli več ne prenehá goreti.
Črez tisoč let — in moj nastopi čas,
in s solnčno vero svojo zmagam jaz!

(Razidejo se.)

BOSNJAKI
PRIČA-
KUJEJO
PRVEGA
VLAKA
NOVE
ŽELEZNICE.

ANTE BEG:

PO SLOVANSKEM JUGU.

V. IZLET K SAMOBORU.

Drugo jutro me je vzel svak s seboj na izlet k razvalinam slovečega gradu Samobora, kjer je bila nekdanj rezidenca zgodovinskoznanega vojvode Stepana Vukšića-Kosače. Svak mi je odstopil svojega izbornega konjiča, sam pa si je najel v mestu drugega.

Bil je petek, t. j. mohamedanski praznik, zato sva našla v Batovu, največji in najrodovitnejši občini v kotaru, zelo živahno življenje okoli džamije. Tukaj je aktivirana dvorazredna javna ljudska šola, toda dokler je pouk neobvezen, je še eden razred skoraj preveč. Dasi ima občina za šolo godnih otrok več kot za dva razreda, pohaja jih šolo le 20—25. Posebna znamenitost na tej šoli je učitelj Idris Abdulahović, pristen temnopolten Arabec. Njegov oče je bil še suženj pri nekem turškem bogatašu, a se je pozneje odkupil in oženil. Danes je v Čajnici kafedžija (turški kavarnar). Sicer pa je mladi učitelj naobražen, evropskih manir. Sprejel naju je zelo gostoljubno ter naju pogostil s črno kavo na turški način.

Učitelj mi je razkazal tudi šolsko sobo, učila in šolske knjige, ki se o njih ne more baš trditi, da bi bile na vrhuncu pedagogike in metodike z ozirom na krajevne razmere. Novi učni red se deli na maksimalni in minimalni t. j. za šole v mestih in na kmetih. Pregledal sem berilo, ki z veliko natančnostjo opisuje potovanje z Dunaja v Budapešto, a kako se pride v Sarajevo, tega se otroci najbrže ne nauče. Pa saj pri nas še nedavno ni bilo v tem oziru nič bolje! —

Izmed gruče vernikov, sedečih pred džamijo okoli ognja in kuhajočih črno kavo, se nama je pridružil muktar Ramo Selimović ter se ponudil, da naju spremi do Samobora. V vsaki mešoviti občini imajo mohamedani svojega muktarja, Srbi pa kneza. Vsak teh ima dostojanstvo naših občinskih predstojnikov.

Samobor je bil Turkom trd oreh, o čemer pričajo neštivilni turški grobovi po vsem gozdu ob pobočju strme gore. Te grobove imenuje ljudstvo „šahitlovci“ t. j. grobovi junakov. Med njimi je tudi takozvani „curin grob“. Nagrobni kamni moških imajo običajno obliko ovitega fesa,

na tem kamnu pa so izdolbene ženske prsi. Vsekakor je bila pokojnica iz harema kakega odličnega turškega častnika, sicer bi ne bila smela živeti v vojnem taboru. Na vseh nagrobnih kamnih se vidi, da so stali prvotno pred drevjem; zdaj pa so spomenike podrasle in nagnile drevesne korenine na vse strani, ponekod je zraslo drevo celo naravnost iz groba. Kdo ve, odkod so bili vojaki velikega sultana, ki počivajo sedaj v tej samoti! Po njih grobovih se plazijo zdaj lisice, včasih renči tudi medved, a pozimi se potikajo lačni volkovi. Gotovo so bili med padlimi junaki tudi slovenski mladeniči — janičarji.

Nad šahitlovci se začenja zelo strma stezica. Tu sem se prepričal, kako vztrajna in razumna je domača konjska pasma. Konjiček je korakal po strmi kameniti kozji stezici oprezneje kakor marsikateri mestni turist. Vsak sumljiv kamen otipa poprej s kopitom, preden stopi nanj.

Pod razvalinami je siromašna lesena mošeja na mestu, kjer je baje stala nekdanja pravoslavna cerkva. Privezali smo konja ob nizko streho džamije ter občudovali prekrasni razgled po sosednjih planinah in po dolinicah Brine in Lima tja do srbskega gorovja. Med tem so muktar Ramo, njegov brat Hamid in sin Mušan zakurili, skuhalo črno kavo ter spekli kokoš. Tudi običajnega luka ni manjkalo. Ramo in njegova druga kot verni mohamedani niso okusili niti kapljice ponujane jim pijače, vendar je bil Ramo tako vesel, ker naju je mogel pogostiti, da je izstrelil dvakrat iz pištole. Pri mohamedanu znak vrhunca radosti.

Od slavnega gradu je najbolje še ohranjena kula (okrogel stolp) na nepristopni skali. Pravljičnica pripoveduje, da je hči vojvode Stepana Vukšića, ko je videla, da se grad ne more vzdržati pred turškimi naskoki, praznično oblečena z vsem nakitjem skočila s kule v grozoviti prepad. Obvisela je nekaj časa na laseh na bukovi veji, kjer so Turki zagledali pozneje njeno zlato zaponko za lase ter jo izstrelili. Verjetnejša bo menda druga pravljica, ki pravi, da si je Stepanov sin pridobil lepo deklico Jerino, a oče jo je hotel imeti zase. To je sina ujezilo tako, da je grad izdal oblegajočim Turkom, a nesrečna ljubica je skočila z omenjene kule. V ljudski tradiciji v teh krajih je ime neke Jerine proketo ter se kula pri Dobrunjah ob srbski meji imenuje „proklete Jerine kula“.

Domov grede smo srečavali praznično oblečene mladeniče, a daleč za njimi mladenke v spremstvu svojih mater. Vračali so se s teferičev. O svetkih se zbere namreč na pripravnih ledinah

mohamedanska mladina, pa tudi odrasli, le k prosti zabavi, kar imenujejo teferič (nekak piknik). Tukaj si kuhajo črno kavo, včasih tudi pečejo janca, potem pa prepevajo, svirajo na piščalke ter neumorno plešejo kolo. A to se godi tako, da so mladeniči zase, deklice v varstvu svojih mater pa v primerni oddaljenosti zopet zase. Vendar ima mladina tako dobre oči, da se pri takih prilikah spozna med seboj. Na teferičih se sklepa — per distance — največ ljubezenskih zvez.

V Medjurečji blizu Batova nas je pozdravil knez Lazar Mičević blizu svojega doma na groblju najlepših bogumilskih spomenikov, kar sem jih videl na svojem potovanju. Pogostil naju je z neizogibno črno kavo. Končno sva se na večer še oglasila pri premožnem Mustaj-Begu ob glavni cesti. Pogostil naju je z vrčem — kislega mleka, s čimer nama je bolje ustregel, kakor bi nama mogel z vinom ali pivom.

VI. PRI RUSTANU-BEGU BAVČIČU.

Vsled vsednevne ježe sem se drugo jutro čutil hudo zbitega, toda za marodiranje ni bilo časa. Okopal sem se v mrzli vodi, in hajd zopet na konjiča! Mahnila sva jo čez južno gorovje nad mestom k samotni orožniški postaji Ifsar tik turške meje. Ko sva prispela pred solničnim vzhodom na planjavo, se je začela pot skozi temne gozdove stoletnih bukev. Šume se imenujejo Lupoglava. Tu je do okupacije cvetelo hajduštvo, ker je tu prehod iz Sandžaka. V Tihodjelu je deželna meja, obenem pa tudi meja treh okrajev. Pripoveduje se, da so na tem mestu konferirali trije kadije (sodniki) čajniški, fočarski in pleveljski. Vsak je sedel v svojem kotaru, a jedli so iz skupne sklede. — Sredi gozda zagledam leseno barako. Iz nje je stopil orožnik ter raportiral mojemu svaku, da revidira živinske potne liste. Bil je ta dan živinski semenj v Čajnici, kamor priženo tudi mnogo živine iz Turške.

Kmalu nato sva prispela v Ifsar. Tu je edinole orožniška postaja. Sredi pragozda so si napravili marljivi orožniki nekako ameriško plantažo, kjer imajo prav lepo hišo, hleve za krave, hišico za gospodinjo, mlade sadovnike, njive in travnike. Sploh so orožniki po Bosni in Hercegovini pravi pionirji umnega kmetovanja. Biti morajo izvedenci v raznih strokah nacionalnega gospodarstva. Od njih se uče domačini sadjereje, čebelarstva, vrtnarstva, grajenja cest in mostov, predvsem pa reda in snage. Zato bi pač ti požrtvovalni možje zaslužili vsaj tak gmotni položaj, kakor ga imajo orožniki v Avstriji, kjer jim ni

ANDRIJA MEDULIĆ (SCHIAVONE): PIETÀ.

treba misliti na drugo, kakor na svojo predpisano službo. — Od orožniške postaje v Iksaru je lep razgled na črnogorsko gorovje.

Zapustivši gostoljubno orožniško postajo, sva jezdila nazaj do Tihodjela, potem pa po desnem pobočju. Kmalu sva bila na tleh, kjer ima še vrhovno oblast carigrajski sultan, namreč v Sandžaku. In tako sem prišel že v drugo tujo državo na svojem potovanju brez potnega lista. Pot naju je vodila k samodržcu v tem kotu Sandžaka, k Rustan-Begu Bavčiču, iz rodu Radjevičev. Njegov dom je v samotnem jarku, a kakor daleč je videti naokoli, vse je njegova last. Dobila sva originalnega starca v njegovem letnikovcu, v gozdu nad domačijo. Vsi imovitejši Turki imajo take letnikovce. Velika lesena uta z mindri, ki so pregrnjeni z blazinami in preprogami. Tukaj se valja Turek vse dni vročega poletja, puši cigarete ter pije črno kavo. Rustan-Beg Bavčič je impozanten tip pravega slovanskega mohamedana: orjaške rasti, z mogočnim orlovim nosom, na glavi pa bel fes (čulah). Boljšega slikarskega objekta bi težko našel. Mož pa je tudi mogočna oseba v svojem okraju. Menda je edini izza turške dobe, ki so mu pustili vso oblast nekdanjih zapovednikov v beglukih. Podrejen je paši v Plevlju, pod seboj pa ima več muktarjev (županov). Sploh je takorekoč neomejen gospodar svoje zemlje v političnem in pravnem oziru. Prideljenih mu je osem turških vojakov z ombašo (korporal). Begu nakaže paša davke, a on jih pobira po svojih finančnih organih od podrejenih kmetov. Seveda ne napravlja njegov davkar (koldžija) posebno imponujoče avtoritete. Sedanji njegov koldžija je Derviš-Efendija, ki nosi umazano in zakrpano uradno suktnjo ter se čuti srečnega, da sme svojemu gospodarju kuhati kavo in prižigati cigarete. Turški vojaki so klavrne prikazni, umazani, večinoma bosí in izstradani. Vendar pa

so ponosni tako, da niti male napitnine niso hoteli sprejeti. Sem na mejo pošiljajo večinoma le „Turkuše“ (Anatolce), da ne morejo pobegniti domov.

Nenavadna gostoljubnost izdaja Rustan-Bega, da je potomec slovanskih poturčenih kristjanov. Znositi je dal pred naju vse, kar je premogla hiša. Najprej so sledile brezštevilne skodelice črne kave. V ta namen gori v letnikovcu ves dan ogenj. Potem je ukazal prirediti kosilo, s kakršnim počašča le odlične goste. Posedli smo podvitih nog po nizkem mindru okoli ravno tako nizke mizice. Po kolenih smo si razgrnili skupno servijeto — več metrov dolgo domačo tkanino. Že po prvih minutah so me boleli vsi skleповi, a premagoval sem se heroično, da bi ne delal nečasti svojemu imenu. Pri mizi nam je stregel vojak. Najprej smo dobili čorbo (juho) iz ovčjega mleka. Zajemali smo jo z lesenimi žlicami (kašike). Potem je sledil kajmak (kislo mleko s smetano), nato trdo kuhana jajca itd. Nazadnje so prinesli na velikem kovinastem pladnju (demilija) celega, na ražnju pečenega janjca. Rabili nismo ne nož ne vilic. Vsak si je poljubno odtrgal kos pečenke z roko. Pred mene sta nalagala z leve kučigazda, z desne pa Derviš-Efendija najlepše pečene kose ter me neprestano silila jesti. Pijače seveda ni bilo druge kakor črna kava. Vendar je zame izvelkel iz omarice Rustan-Beg steklenico finega francoskega konjaka. Mož dobiva večkrat posete uradne gospode iz Sarajeva, zato pozna „evropejske“ navade. Med kosilom nas je prišla pozdravit mala Begova hčerkica s kocketno turško čepico na glavi. Dasi ima mož nad 70 let, si je vzel vendar pred nekaterimi leti za drugo ženo mlado dekle, ker mu prva žena ni dala potomca. Ali se mu je sedaj izpolnila želja, ne vem, ker po rodbinskih razmerah se mohamedanca ne sme izpraševati.

(Dalje prih.)

VLADIMIR LEVSTIK:

MAJSKI SONET.

Že zopet vam je Vesna zasijala,
ljudje krščanski: zlato solnce greje,
prišli so pevci na cvetoče veje,
in še ljubezen — Bogu bodi hvala!

Pomlad, komedija z zastorom zlatim,
ti Kanaan vseh samcev in samic,
drhteči raj nemirnih golobičev! . . .

Pogledov teh po zimi niso znala
dekleta in ženice: fantom smeje
se še Evlalija, ki že v muzeje
bi bolje kakor k živim se podala.

Pa ne! Naj, Vesna, ti časti ne kratim,
le tih usmev mi pusti sredi lic:
ves večno lep si, svet, in večno ničev.

ADOLF ROBIDA:

MAJNIŠKI DECRESCENDO.

I.

Kje so tiste tihe ure
bednega trpljenja,
kje so večnomlade želje
hrepenjenja,
kje obupa dnevi so,
in pa ihtenja,
kje ste zdihi, porojeni
iz življenja —?
Nekdaj sem solze preklinjal,
danes več jih ni,
ni jih, ko bi rad spominjal
se nekdanjih dni.
Solnčna moja zdaj so pota —
toda sreče ni.
Proč od solnca! — Srce moje
spet želi noči . . .

II.

Iz zemlje mlade je življenje
pognalo novo kal,
in sneg se z žarki solčnimi
je vojskoval.
Ej, solnce zlato je junak,
poljubil je zemljo
v smaragd blesteč je hermelin
začaral čudežno . . .

III.

Kje ste, kje ste, sladke sanje,
kje ste upi, kje pomlad?
Črn vran se spreletava,
tam nad grobom naših nad.
Svet na nas je metal blato,
in nas pustil sred noči,
da nas srca hrepenenje
žalje umori.

Kje ste, kje ste, mladi dnevi,
saj vas ljubimo,
naj, naj pride dan in solnce,
da zasnobimo
svojo zlato pomlad,
vso prepolno nad,
da ji posadimo
na glavo diadem
in da damo žarkov
želečim očem — — —

IV.

Zakaj da ustne tvoje
molčeč se marmor trd,
čemu brez rož je rdečih
lepote tvoje vrt —?

Daj ustnam ukazati,
da vrt se razcvete,
molče, pijan lepote,
bom zrl kip Venere!

V.

Po poljanah je dahnil
dih noči,
ko fantič poljubljal
je devi oči . . .

Ko se za gorami
porodil je dan,
jo drugi poljubljal je
sredi poljan . . .

VI.

Molčal bom,
nikjer povedal,
da pri tebi sem posedal
da sem srčno ljubil te.

Molčal bom,
nikjer povedal,
da pri tebi sem posedal,
da ljubila nisi me —

VII.

Zabavljala so na nas dekleta,
jokala so se radi nas,
jezila so se, da obeta
jim jezik naš zlati čas,
in da ne izpolni nikdar
svojih obljub,
in da je ves poln prevar
vsak naš poljub.

Ej ej, ej, ve gospodične,
govoriti je lahko,
toda smrt nositi v duši
in smejati se sladko,

in pa mrzlim srcem vašim
govoriti to in to,
in za vso ljubezen vašo
biti vam v posmeh samo:
ej, to je težko — — —!

VIII.

Na vrhu gore križ je stal,
molel je do neba,
to bil je križ mladostnih sanj,
križ sreče, upanja.

Popotnik šel od križa proč
in hodil križemsvet,
kako brez solnca živel bi,
brez sreče mladih let!

Nekdaj pa romal je v goro
iščoč tam sreče vrt,
a zdaj več gore, križa ni,
popotnik išče smrt — — —

VLADIMIR LEVSTIK:

MLADOLETJE.

VI.

Če takole premislimo, Gretka ni bila pametno dekle, temveč neizkušena stvar, navzlic vsem rečem, ki bi se dale povedati, ako bi bilo radovednosti do njih. Svitoslava Škrlja nelepna filozofija, morda lastna, morda načitana, najbrž pa naslišana od ljudij, ki so dolgo in mnogo živeli, se je obistinila tako dosledno, da bi se bil pohvalil z njo, če se ne bi bil posvetil drugim skrbem, kakor hitro je videl, da je Gretka zamujena.

Tisto noč, ko je blagajničarka Gretka prvič zagledala Justa Kržana, se je zgodilo z njenim srcem ono, kar poznamo vsi, kolikor se nas je kdaj zaljubilo v življenju; ali če se kdo še ni zaljubil, kolikor nas je imelo priliko opazovati zaljubljene ljudi. Rahel sram jo je motil, tisto noč in kasneje, pri vsaki besedi, pri vsaki kretnji, ki je bila namenjena njemu; tesnobi je bilo podobno to čustvo in pomešano je bilo z zavestjo, da je vsak glas in vsaka kretnja preračunana, kakor zanka, brez premisleka spletena in položena tjavendan. Gretka je bila tudi še dovolj mlada, da se je čudila sebi sami, kako se more zagledati v lepega fanta pri teh pustih zimskih časih, ko niti rožice ne cveto, niti ne prepevajo

ptički v grmovju, niti ne sije solnce z neskajnega nebesa, v tem času, ko je ljubezen in zamaknjenost ravnotako malo moderna in prilična, kakor kresovi o Božiču. In ko je videla Justovo neokretnost v redkih pogovorih pri blagajni, njegove neprestano vračajoče se zadrege, temno rdečico, ki se je prelivala po njegovih licih, in vseh stotero malenkosti, kolikor jih služi lepi ženski v izpričanje njene zmage, se je pridružila negotovost in vprašanje, neštevilnokrat se ponavljajoče: Ali je to tisto, ali je vzrok drugačen? Ali je neroden le zdaj, ali je neroden med vsemi? In če je tisto, — zakaj se boji? Zakaj gleda, zakaj ne reče besede? Ko bi bil fant iz fare, bi ji povedal jasno in predrzno, da jo ima rad; smeje besede bi ji zašepetal, ki bi jo grele v srce, dasi bi zardevala nad njimi in dasi bi se hudovala . . . Enkrat na teden ima prosto, da more iti s prijateljico ali pa posetiti staro teto, ki moli rožni venec v šentpeterskem predmestju; kako lepo bi se ob takih popoldnevih kramljalo v njegovi sobici ali pa v zakurjenem kotu tihe, skrite gostilne!

Iz želj so se razraščale Gretkine sanje; iz sanj so jo gledale fantove oči in so jo božale s

(Dalje.)

prodirajočim laskanjem gorindol po žejni mladi lepoti. Vse minute njenih presanjanih ur so imele mehke, sladostne roke, ki so jo razodevale od temena do mezinca na nogi in so jo objemale brez nehanja. Včasih je nenadoma dvignila glavo s težkimi kitami, kadar jo je zaklical marker; planila je kvišku, pa ni vedela, kje stoji. In čudno, v takih trenutkih ji je bilo, kakor da so jo preplašili iz kopeli; zdelo se ji je, da stoji gola pred vsemi tujimi pogledi, belorožnata in hrepeneča, presenečena sredi toplega greha. Zgodilo se je, da ni verjela zrcalu, ki je viselo nasproti in se je z oblečeno dostojnostjo rogalo njeni rdečici.

Včasih so naraščale njene sladke sanje do prijemljivosti; Gretka se je pomalem pričela čuditi, zakaj so ravno ti viški njenega hrepenenja kakor napovedniki Justovega prihoda. Tuintam si je nenadoma rekla:

„Zdaj je na mostu . . . Po sredi mosta stopa, ne gleda ne na desno, ne na levo, v žep tišči roke in sram ga je, ker je zaljubljen. Okrog vogala je zavil, ta trenotek . . .“

In preden se je dopolnila njena misel, je prišla Justova senca mimo prvega okna; temna je bila in nerazločna, ker so bile nasprotno hiše sive in skesane, ulice pa tako tesne, da ni padalo mnogo luči v kavarno.

Ali samo to, da ni govoril! Zakaj se neki imajo fanti in dekleta, če je tako, da bi morali krasti zgolj plahe poglede in pritajene usmeve, to revno gotovost, zastrupljeno po vrhu še z dvomom, da vse od kraja do konca morebiti ni res? Gretka se je nemalokdaj vprašala, po čem gre pravzaprav njeno koprnenje: da bi ji povedal sladko resnico sladke minljivosti, da bi jo objemal, poljubljal, — ali več? . . . Pa ona si je odgovarjala samo s sanjami opojenih čustev, ki se niso dvigala do slik, čustev, tem jasnejših od Justovih, čim je bila ženska. Kajti marsikdo pravi, da ženska — če raztegnemo pojem idealnosti — morda pač tuintam, večinoma prvokrat v svojem življenju, ljubi idealno, nikdar pa nezmislno; tega mnenja je bil tudi Svitoslav Škrlj.

„Budalo!“ je rekel Zvonimiru Brbiču, ko mu je ukradel in prečital zaljubljene pesmi, „budalo ti in vsi, ki so tvoje vrste, Petrarke ne izvzemši. Čemu vsa ta neslana lirika? Ženska zmerom in mnogo bolj ve, zakaj ljubi.“

Brbič je zardel.

„Pa zakaj?“

„Pa zato, da se naposled naljubi temeljito in do sitega.“

„Mhe! To vem tudi jaz . . .“

„Ti?“ se je zakrohotal Škrlj. „Ti ljubiš zato, da se načitaš pisemc, nadišeš parfema njene rutice — če ji ga je mama že kupila — in da se nasladkaš rožnih ličec svoje Dulcineje: šport, ki ga ima njena obrisača vsako jutro. Ampak poglej svoji Milki v dno srca; tam boš videl z velikimi črkami, odkod to pride in kam to gre!“

Zaničljivo se je tistikrat okrenil po sobi; zapalil je smotčico in je pričel puhati goste megle v zrak, prižvižgavaje v odmorih stari refren:

„Odkod pa to pride,
kam to gre, kam to gre . . .“

„Odkod?“ se je glupo začudil poet.

„Odkod? — No, odtod! — In kam? — No tja! Hahahaha!“ . . .

Škrlj in Sinjur sta večkrat prihajala h Gretki; po vseh pogledih in po vseh kretnjah je videla, v vseh njenih besedah je slišala, zakaj.

Nekega dne je bilo malo ljudij v kavarni. Gospod Petavs je prišel, in zle volje je bil, poznalo se mu je na obrazu. Čakal je, da so se izgubili poslednji popoldanski gostje. Ali, nato sta prišla študenta in sta se spravila h Gretki; Petavs je postal še srditejši. Potegnili si je z veliko dlanjo čez rdeči nos, vrgel je denar na mizo, brez slovesa se je izgubil.

„Če bi bil tukaj moj fant, bi ga napravila ljubosumnega; nasmehnila bi se Škrlju, grdemu Sinjurju bi ponudila lice v poljub . . . Tu bi se razkrinkal Alojzij; od same jeze bi rekel, kar se spodobi.“

Pri tej misli se je nehote napotila k študentoma, ki sta bila sedla nji nasproti. Takrat ni bilo po naključju nobenega natakarja blizo; pikolo Tine je godrnjal v drugem koncu kavarne, kamor se ni videlo odondot.

Škrlju so se napele nosnice; zagrabil je Gretko čez pas in si je dovolil veliko predrznost. Sinjur se je neprijetno namuznil in se je primaknil od druge strani.

Gretka je zaškrlatela. Okrenila se je, plosnilo je, Škrlja je speklo na licu. In preden je mogel dvigniti glavo, je sedela zopet na svojem mestu, naslonjena ob komolec in zroča v drugo stran. Njena usta so bila nervozno stisnjena, zobki so trli spodnjo ustnico in oči so ji mežikale, kakor v srdu, ki ni daleč od solz. Nič več mu ni odgovorila tisti dan.

A sama pri sebi je bila vesela. — vesela, kakor da je pokazala pravemu fantu zvestobo, ki mu je še obljubila ni.

„Pa če bi bil on? . . .“ ji je šinilo mahoma po glavi. In z mlačno mehko jo je oblila misel;

Gretka je ni odpodila. Prišla je misel, vgnezdila se je, razrastla se je kakor opojna roža in ni več usahnila.

Drugi dan je prišel pismonoša, kakor vsako jutro. Star je bil dedec, malobeseden, sila resnoben in z dolgo belo brado, častitljiv, kakor sam sveti Miklavž.

Plošča na bufetu je bila kalna, neobdrnjena; pa ravno nanjo je grdoba položil prelepo Justovo pismo.

„Hvala!“ je dejala Gretka; sveti Miklavž se je pa obrnil, kakor da sploh ne misli odzdraviti. Šele pri vratih, napol že zunaj, jo je ošinil s pogledom krepostne ogorčenosti in je zagodrnjal svoj „Adijo!“

Gretko je pretreslo, kakor hitro je prijela list v roko; pa še več je bil njen nemir, kakor je tista radovedna negotovost, ki gre po naših mislih, kadar vidimo na ovitku svoje ime v neznanu nam pisavi. Saj tega je bila vajena: mnogo fantov ji je pisalo pisma, ki jih je shranjevala v lepo škatljico, ne da bi jim odgovarjala; celo Škrlj in Sinjur sta ji pošiljala razglednice z debelimi, napol slečenimi dekletimi.

Zdelo se ji je, da je lista nepopisno vesela; in ko je z drhtečo roko poiskala nožiček pa je razparala ovoj, se ni prav nič začudila, videvša vso to zaljubljenost podpisano z Justovim imenom. Poznala je njegovo ime; Just sam ji ga sicer ni povedal, ali Škrlj in Sinjur sta se neredko razgovarjala o njem — v pogovorih, ki so marsikdaj potrjevali Gretkine misli in želje, kolikor si jim je upala verjeti.

Brala je prvič, drugič, tretjič, desetič. Ves vroč je bil že papir od njenih poljubov; podpis na koncu je plaval v veliki solzi na vse strani.

Natakar Karel se je začudil, ko je prišel k blagajni po sladkor za kavo gospoda železnškega kontrolorja, pa je videl, da leži Gretka na obeh komolcih: oči so skrite, lici ji žarita in med ne čisto belimi prsti desnice ji trepeče list, ki je po vseh znakih videti zaljubljen.

„O, Gretka! Kaj nam pa je? Jokamo se, jej, pomagaj“ . . .

Karel je prijel za list, da ga pogleda, kajti nesramen človek je bil in vest se mu ni oglasila, kolikorkrat ga je Gretka oštevala, da ne razume manire.

„Pokaži, kaj imaš!“

Ali nji se je zazdelo nezaslišano, da se predrzne natakar Karel, ki je tako neumen, o moj Bog! in ki so njegove besede tako redkokdaj spodobne, prijemati za pismo ljubljenega in študiranelega Justa.

„Marš!“ je vzkliknila, ne da bi vedela, odkod je vzela to besedo. In tako srdito jo je vrglo pokoncu, da je Karel preplašen odskočil za tri korake nazaj; oči in usta je odprl na stežaj, neznanško neumen je bil videti, še bolj ko po navadi; tako se je ustrašil, da se je dekile nehote zasmajalo njegovemu obrazu. Cepnila je z nogo ob tla:

„Ali pojdeš!“

„Ti škrat, kako se je razkoračila! To morajo bili lepe stvari v tvojem pismu, a? Fant ti piše, kaj ne da? Tisti rdeči z modro kravato; ki nikoli ne dela škandalov? No, dobro, samo če me povabiš za botra . . .“ je zbadal Karel, ki se je hitro potolažil.

„Molči, nesnaga!“ je vzkliknila Gretka, rdeča kakor jabolko. Sedla je spet in se je zamislila; čez pol ure je pa poslala pikola po papir:

„Cel zavitek mi ga prinesi, deset pol in deset ovojev, lepega in finega, kar najlepšega imajo. Rožnat mora biti, z rožicami v kotu . . . Ali si zapomnil? Kako boš rekel?“

Ko se je vrnil, ga je oštela na dolgo in široko. Zakaj, premalo lep se ji je zdel papir, premalo imeniten za besede, kakršne mu je namerjala zaupati.

Ali pikolo jo je potolažil:

„Saj bo dober, samo da je rdeč: če ga rabite za fanta . . . Jaz dekletom še na takega ne pišem —!“

Zasuknil se je na peti, z gumijem podloženi. Zakaj gizdalin je bil, estetski pikolo tako-rekoč. In moško se je udaril v prsi, s pogledom polnim pomilovanja.

Gretka je raztrgala devet pol. Karkoli je napisala, vse ji je bilo premalo lepo, vse prenemumno in preotročje. Ko ji pa ni preostajalo več kakor ena sama pola papirja in devet praznih ovojev, se je najpoprej razjokala od jeze nad samo seboj, nato je pa napisala takole:

„Dragi gospod Just Kržan!

Nemorem Vam povedati, kako so me razveselile Vaše vrstice ki sem jih ravnokar prejela čeprav se gospodje samo lažete so menda le same lepe besede in me boli srce ker si ne upam misliti da je res da bi imeli Vi mene radi. Jaz se bojim da mi pišete le zato da bi se mi smejali in bi se mi posmehovali ko neveste kako mi je hudo ker Vas moje srce vresnici ljubi to Vam moram povedati popravici ker je res in ker ne morem drugače. Tolikokrat mislim na Vas da ne veste kolikokrat in se jočem od večera dojutra ker se mi vedno zdi da Vam ni nič zame jaz pa še nikogar nisem imela tako rada kakor Vas

samo dabi mi rekli le enkrat eno besedo da bi slišala iz Vaših ust da me ne zaničujete če je res kar mi pišete tako lepo bi lahko govorila v sredo ob dvehpopoldne ker imam prosto bom rekla dajdem k teti pa bi šla skupaj na sprehod. Samo to Vas prosim ne smejte se Vam pišem tako neumno se boste gotovo norčevali. Iz dna srca Vas pozdravlja in Vas tisočkrat poljublja Vaša
Gretka.“

„Naj bo, kakor hoče!“ je dejala sama pri sebi, ko je bila gotova, „bolje ne vem in ne znam. Saj naposled ne more zahtevati, da bi mu pisala tako pametno in učeno, pa da bi sadila rožice, kakor jih on. Če me mara, me bo maral že tudi tako; oh, samo da bi me!“

Nato je napisala naslov:

„Krasnolični gospodič Just Kržan, dijak v Ljubljani . . .“

„Stoj! Neumni fant je bil pozabil pripisati svoj naslov. Kam bi mu poslala pismo, kam bi ga naslovila, komu ga izročila, da mu ga prinese? Gretka je bila v hipu vsa obupana. Kar je bil Just Kržan pozabil in izpustil v svoji zaljubljenosti, se je zazdelo nji pogubonosno zlo, tragična in nepopravljiva nesreča, morda celo znamenje, da si je hotel fant privoščiti zgolj šalo, ki nima ne namena in ne pomena.“

Pa tudi potolažila se je kmalu. In ko je pricincal gizdalinski Adolf Senjur na svojih tenkih nogah, v črnem svršniku najnovejšega ljubljanskega kroja in z belo zavratnico pod suknjo, pa

je prinesel svoj zoprno blede obraz in svoja večno izkrivljena usta k blagajni, ga je s škrlatnimi lici in z drhtečim obrazom, povešajoča oko na dolgočasno računsko knjigo, zaprosila in vprašala, ali bi hotel izročiti „gospodu Kržanu“ pismo, ki ga je danes nekdo pustil zanj.

„O kajpada!“ se je zasmel Sinjur in je pokazal zobe do dlesna. „Kdo je še takšnemu srčku kaj odrekel, odkar svet stoji? Sèm z vašim pismom, takoj ga odnesem k njemu.“

Toda Gretka ni dala lista iz roke, dokler ji ni Sinjur zastavil svoje častne besede, da ga ne bo odprl, niti ga ne bo kazal drugim.

„Saj veste, jaz sem odgovorna, meni je bilo zaupano“, se je lagala. „Neki gospod ga je prinesel, bolj postaren že, z rdečimi brki in z naočniki, nisem ga poznala . . .“

Tako je našlo svojo pot tisto pismo, ki se ga je Just Kržan razveselil na smrt: kajti kolena so mu trepetala, ko je stopil Adolf Sinjur v njegovo sobo in mu ga je prinesel, seveda ne brez opazke, ki je zvenela njegovim ušesom bogokletneje od bogokletstva. Ni ga hotel odpreti, dokler je bil tovariš pri njem; šele ko je ostal sam, ga je prečital. Stoinstokrat je prečital pismo, med gorečimi poljubi, s solzami ga je rosil v svojo fantovsko sramoto, in pod zglavje si ga je položil čez noč. Pa zares: Gretka je bila z njim v njegovem snu, tako in takšna, ko nikoli.

(Dalje prihodnjič.)

ALOJZIJ GRADNIK:

SONET ZA GOSPO MERCEDES G.

Kjer prejšnje čase je s teboj kramljala,
v te zdaj nje bledobeli kip strmi,
in kar jih vprašaš, ti molčé oči,
se ne odpró v odgovor usta mala.

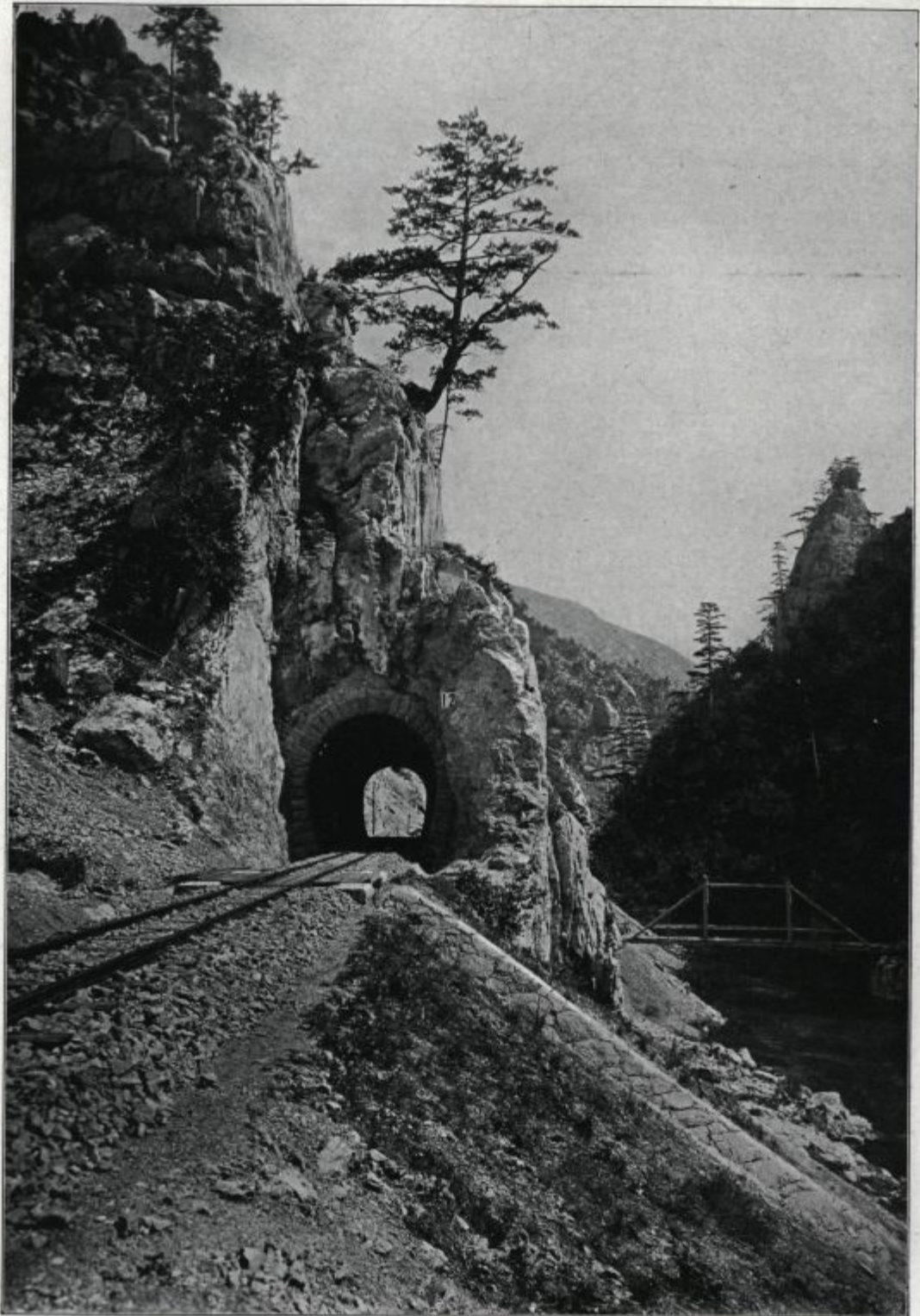
O, če te ne usliši mrzla skala,
tvoj klic do nje, glej, se ne izgubi:
kjer mesečina zunaj se blišči
in bela megla je iz polja vstala,

se na srebrne, pisane livade,
z družicami zdaj ona gre igrat,
in kedar tvoj vpijoči glas zasliši,

kako živela je nekdam v ti hiši
se spomni, na pozabljene navade,
in ni ji igre mar ne rožnih trat.

PARTIJA MED DRINJSKIM MOSTOM IN VIŠEGRADOM.

DR. F. GÖSTL:

O BLAZNICAH IN BLAZNIKIH.

(Dalje.)

II.

Omenil sem že, da se je v mislih naroda ohranila še ponajveč stara, sedanjim razmeram že davnaj več ne odgovarjajoča misel o blaznicah kot o nekakih jetnišnicah, o blaznikih kot vedno razburjenih, povsem zmedenih bolnikih. Kdor s takimi predsodki stopi v moderni zavod, se ne bo mogel prečuditi, da vobče ne čuje onega krika in vika, ki ga je pričakoval in pred katerim se je plašil, temveč da opazi po vrtilih se šetajoče ali v dnevnih prostorih združene bolnike, mirne in prijazne, čitajoče časopise ali kratkočaseče se z igrami ali opravljajoče razna vrtna in hišna dela. —

Na drugem oddelku bo zopet videl ležeče v posteljah kakor v drugi bolnici. Sobe imajo prijazno opravo, so okrašene s cveticami in podobami. Seveda ta prijazna slika ni po vsem zavodu veljavna brez izjeme, semtertja opazi tudi otožne, brezupne bolnike, včasih sliši enega ali drugega, ki razgraja v razburjenosti ali zdihuje in kliče v obupnosti, celo takih je nekaj, ki raztrgavajo obleko in se vsi ponečedijo — a vse te temne strani blazniških prebivalcev so le redke in izjemne. Ker je mir prvi pogoj in najboljše zdravilo za nemirne, bodisi otožne, bodisi razburjene bolnike, samo zaradi tega so ti ločeni od drugih in se pristop k njim omejuje. Samo zaradi tega, ker izkušnja uči, da obiski bolnike vznemirjajo in ker pretežna večina obiskovalcev ne zna primerno z bolniki občevati, je možno v zavod sploh le z zdravnikovim dovoljenjem. Da zdravnik ne bo zabranjal sorodnikom pose-

čati člana svoje družine, — a da ne bo puščal ljudi, ki bi se le radi vzgledavali na nesrečnikih, kakor na kakih zverinah v manežeriji, je pač njegova človekoljubna dolžnost. Neverjetno je, kako daleč sega včasih neizobraženost, trdosrčnost in radovednost občinstva. Gotovo pa oni, ki se hote poučiti o napravah v blaznicah, ne bodo brezuspešno potrkali na zdravnikova vrata, saj je v občem interesu, da izginejo krivi nazorji ter se širi pravo mnenje o blaznikih in blaznicah.

A kako to, da je vendar še vedno dosti tožb? — Umevno, da mnogi bolniki, ki sicer ne priznavajo svoje bolezni, a vendar niso povsem topi in zmedeni, občutijo nedostajanje in kratenje prostosti kot krivico in se zaradi tega pritožujejo; — drugi, ki so že precej ozdraveli, le težko pričakujejo svobode ter menijo, da jih predolgo zadržujejo, — tretji so povsod in z vsem nezadovoljni, tudi zaradi svoje oskrbi imajo vedno polno želja in zahtev. Pri tem niti nismo šteli onih, ki se v svoji bolezni domišljujejo, da so preganjani in sovraženi, ter razlagajo vse v tem smislu; — niti onih, ki v svoji bolezni izmišljajo razne obdolžitve in pritožbe. Kljub temu vlada vobče zadovoljstvo z blazniško oskrbo, in marsikateri bolnik se le težko in nerad loči od zavoda.

III.

Po naših blaznicah je relativno veliko število bolnikov, ki pravzaprav ne spadajo vanje, za katere bo prej ali slej treba zgraditi posebne zavode. To so blazni zločinci in alkoholiki.

Da se naj blazni zločinci oskrbujejo v posebnem zavodu, je obča zahteva psihijatrov ter je mnogo upanja, da se v kratkem doseže njeno uresničenje s tem, da država osnuje zanje posebne blaznice. Naravno je, da je treba za blaznike, ki so izvršili kako zlodejstvo (n. pr. umor), skrbeti za posebno, strogo nadzorstvo ter onemogočiti njih beg v interesu obče varnosti, kar je pri modernih zavodih težavno. Ubegi iz blaznice se dogajajo po vseh, tudi najuglednejših zavodih; marsikaterega sicer zakrivi nezadostna pozornost strežništva, a vobče ne smemo pozabiti, da blaznica ni ječa, ter da se beg tem lažje izvrši, čim večja svoboda vlada v gibanju in žitju bolnikov, čim bolj torej zavod odgovarja modernim humanitarnim zahtevam. Ker blaznica ni ječa, bi se ne smela smatrati za neko nadomestilo ječe, kjer naj se občenevarni blazni zločinci zadržujejo vse življenje. — Ako se uresniči ta zahteva, potem izgube blaznice oni „odij“, ki jim je ostal v mnogih krogih, in gotovo ne smemo zameriti niti bolnikom niti njih sorodnikom, ako jim je družba sobolnikov-zločincev neljuba in neprijetna.

V te zavode bi se premeščali seveda tudi jetniki, ki zblaznijo v zaporu. Mnogo zločincev je dedno obremenjenih ali k blaznosti disponiranih; dostikrat so popreje živeli v revščini, razuzdanosti, pijančevanju; ječa sama na sebi — dasi v našem modernem veku ni več tako grozna kakor v prejšnjih časih, dasi nudi večinoma ugodnejše higijenične razmere, nego so bile one, v katerih so zločinci živeli popreje — ima kljub temu še vedno nekaj pogojev za razvitek blaznosti, katero pospešujejo psihični momenti (kes, želja po svobodi itd.)

Druga velika skupina blazniških prebivalcev so alkoholiki.

V naši deželni blaznici na Studencu so se prošlo leto (1907) sprejeli nanovo 104 moški bolniki, med temi 21 alkoholikov; od 105 nanovo sprejetih ženskih bolnikov so bile 4 alkoholistke.

Te številke pa veljajo le za one, pri katerih je bila konstatovana „pijanska blaznost“. Ako bi šteli tudi one, pri katerih je pijančevanje povzročilo ali pospešilo kakoršnokoli drugo duševno bolezen, bi se to število zelo povečalo. Bolnikov pa, popreje pijančevanju udanih, pri katerih pa ne smatramo tega neposrednim vzrokom ali povodom bolezni, je daleko nad polovico vseh moških in zelo znaten del tudi ženskih.

Pijančevanje je ona kuga, ki ugonablja naš narod duševno in telesno. Nekdaj tako krepki,

čili rod propada bolj in bolj. Izredni duševni darovi izginevajo, a pojavljajo se bolezni in blaznosti v strahovitem naraščanju.

To tako važno in pereče vprašanje zasluži tudi v tej razpravi nekaj več pozornosti; zato naj se nekoliko dalje pomudimo pri njem. Od mnogih strani se je že pričel boj proti alkoholu in tudi v našem narodu vrlo napreduje protialkoholno in abstinenčno gibanje. Nisem abstinent in ne proklinjam vsake kapljice alkohola, ali nesreče, katero povzroča nezmernost v pijači, zlasti žganjepitje, ne morem in ne smem prezreti, in opozarjati nanjo pri vsaki priliki, si štejem v zdravniško dolžnost.

Tudi v prejšnjih vekih so ljudje pili in popivali, a zakaj se šele zdaj toliko pridiguje proti alkoholu? utegne ugovarjati in tudi res ugovarjati in oni. No, popreje so živeli ljudje vobče v ugodnejših življenskih razmerah, pili so, a le bolj ob posebnih prilikah, in to pristno vino in pivo, torej so se laglje ubranili škodljivostim. A zdaj se pijančuje dan na dan, pri tem prevladuje žganje in zauživa se mnogo ponarejenega vina. Pije se mnogo čaja, zlasti „indra tea“ z obilico t. zv. ruma ali slivovke. In ta pijača se daje tudi otrokom, celo dojenčkom. Tako se zastruplja in ugonablja zarod že v prvi mladosti.

Pijanec ni le, kdor popiva do nezavednosti, temveč vsak, ki je tako udan pijači, da nima moralne moči, vzdržati se pijače, ako treba. Saj ni toliko na tem, koliko se popije, temveč koliko se prenese, in mera, ki komu škoduje, je pri raznih ljudeh zelo različna. In ravno zato je priporočati popolno abstinenco — vzdržanje od vseh opojnih pijač — ker se tako lahko in tako rado prekoraci mejo in ker je tako mnogo priložnosti, ki vabijo v to. Za popivanje se ima vedno povod. Radost in žalost, veselje in jeza, sreča in nesreča, svidenje ali slovo, godovi, poroka, krst in pogreb, družinske, stanovske, domoljubne in politične proslave, prazniki in žegnanje — vse, vse to se slavi s pitjem. S pitjem se krepča za delo, pije se v počitku, pije v brezposelnosti, v vročini in mrazu, vselej z drugim izgovorom.

S pijačo se zastruplja otrok v materinem telesu, se škoduje detetu na rasti in razvitku. Pijani starši imajo mnogokrat bebaste, božjastne ali drugače bolne otroke; in tako se slabi zarod od roda do roda.

Pijančevanje razdružuje zakonske in jim uničuje srečo in blagostanje, povzroča mnoge samomore, neštevilne zločine in razne blaznosti.

Seveda ne pride vsak za pijansko blaznostjo obolel človek v blaznico, in zato je faktično

število bolnikov mnogo večje, nego je ono v zavodnih izkazih. V zavod pridejo zlasti oni, ki nimajo nikogar doma, ki bi zanje skrbel in jih nadziral. Take seveda občina čim preje spravi v zavod, da se reši nemirnih ali razgrajajočih bolnikov, to tem bolj, ker v narodu vlada vobče pred pijanci velik strah. Dostikrat se pripeti, da so Slovenci pripravljene oddati v blaznico pijanca, ki grozi in razsaja, tudi ako zdravnik zanika duševno bolezen. Take bolnike pa moramo potem odklanjati in zavračati.

Ako se enkratno preobilo zauživanje opojnih tekočin pojavi v pijanosti, ki ima že znakovne hipne blaznosti, — je pijančevanje iz navade škodljivo v tem oziru, da povzroča trajne spremembe v značaju in da v mnogih slučajih pospešuje živčne in duševne bolezni in povzroča tudi alkoholično blaznost.

Pijanec postaja razdražljiv, malobrižen, len, surov, nasilen. Čut za vse dobro in dostojno mu s časom povsem zamre; ne briga se več ni za svoje stanovske dolžnosti ni za blagor svoje rod-

bine. Pričetkom se še večkrat oglašava vest; pijanec se zaveda svoje krivde, sklene, da se poboljša, da se izogne pijači, a ves kes, ves dobri namen je pozabljen pri prvi priliki, ki se mu ponudi, da pade zopet v prejšnjo razvado. V pijanosti se izvrše najrazličnejše pregrehe in zločini. Kolikokrat se pred zločinom pije v ta namen, da se pribori potrebna brezobzirnost in predrznost! Ako se v narodih omejuje in zatira pijančevanje, omejujejo in zatirajo se tudi zločinstva.

Pijanec pa ne uničuje le svojih telesnih in duševnih moči, temveč v obeh ozirih slabi tudi svoj zarod. Pijančevanje se neštivilnokrat podeduje od očeta na sina, od tega na vnuka, a v vsakem slučaju je zarod že bolj degeneriran, že telesno in duševno bolj propadel. In ravno zaradi tega, ker ta narodova propast tako neizrekljivo naglo in v tako ogromni meri napreduje, je treba hitre in energične pomoči. Ako se tega ne doseže z agitacijo in poukom, morala bi poseči vmes oblast, da varuje blagostanje svojih državljanov.

(Dalje prihodnjič.)

MILAN PUGELJ:

MORJE.

I.

Morje, morje, ti livada sinja,
da bi vase pogreznilo starca,
mladec iz valov bi tvojih vstajal,
da bi vase pogreznilo mladca,
planil iz valov bi tvojih bog!

Morje, morje, ti livada sinja,
vate bom pogreznil svojo dušo,
da napije se skrivnosti tvojih,
da moči se ti nasrče divje,
ž njo mladost si najde izgubljeno!

II.

Nocoj se valé valovi
kot žive goré,
nocoj je zdivjalo, zbesnelo
široko morjé.

Hej, hej, erotomani,
hej, hej, jedno srcé!
Bolj kot kriči kóprnenje,
valovi bucé!

Bolj kot kričé bolečine,
vihar grmi!
Vse prevpije, prevlada,
vse zaduši!

GIOVANNI BELLINI: VSTAJENJE KRISTOVO.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Dr. Štrekelj Karel: Slovenske narodne pesmi. Iz tiskanih in pisanih virov. Zvezek III. 11. snopič (konec). Izdala „Slovenska Matica“. V Ljubljani 1907. Natisnila Zadržna tiskarna, 8°. XXIV + 201 str. (650—851 str.)

Zadnji snopič tretje knjige slovenskih narodnih pesni obsega pesni nabožne vsebine: pesni o Bogu, sv. Trojici, sv. Duhu, življenju in trpljenju Jezusovem in Marijinem in raznih praznikih, narodne molitvice in pa romarske pesni. Sicer ni vse, kar najdemo v tem sešitku, narodno blago, ampak je tudi dosti takih pesni, ki se jim pozna nemški in laški vpliv, a ki so ponarodele. Z vestnostjo in natančnostjo učenjaka, ki živi za to svojo, reči smem, življensko zadačo, je sestavljeno vse delo; — delo, ki ga nimajo enakega niti Rusi. Torej smo vsaj na enem polju Slovenci prvi. Lahko se ponaha Matica, dr. Štrekelj in ves slovenski narod s to zbirko.

Četrty zvezek bo obsegal stanovske (otroške in vojaške), šaljive in zabavne pesmi in znanstveno literarno razpravo s kazalom o vseh zvezkih. Tako bo morda v 3—4 letih končano to impozantno delo slovenske marljivosti, ki bo nosilo v svet krasoto slovenske narodne pesmi in bogastvo slovenskega narodnega blaga sploh. Tudi mi imamo nekaj, kar lahko pokažemo brez strahu svetu — in to je ono, kar je izrastlo iz našega ljudstva, — to so dr. Štrekljeve slovenske narodne pesmi.

Adolf Robida.

Pintar Luka: Zbornik. Na svetlo daje „Slovenska Matica“ v Ljubljani. Natisnila „Narodna tiskarna“ 1907, 8°. 238 str.

„Slovenska Matica“ nam je podala v svojih zbornikih doslej vedno članke, ki so za slovenstvo, znanost in umetnost ono, kar se imenuje navadno „literarno preddele“, ali pa „gradivo“. Bodoči pisatelj slovenske literarne zgodovine bo moral zajemati odtod, zakaj kar imajo drugi narodi v svojih revijah in znanstveno-strokovnih listih, imamo mi v Zbornikih.

Za presojo znanstvenih del je treba, da pozna referent prav tako natančno vso obdelano snov, kakor jo pozna pisatelj sam. Zato je treba temeljitih študij in časa. Nihče naj ne pričakuje od mene, da se bom morda loteval eventualnih detajlnih pogrškov ali vrlin, sodil bom samo splošno.

Dr. Ivan Prijatelj je priznan literarno-historičen kritik. Po mojem mnenju je on danes edini poklican za to, da nam spiše Zgodovino slovenske literature. Mal oddelek njegovih predštudij so njegovi: Doneski k slovenski literarni in kulturni zgodovini. — Tu je obdelal — samo v velikih potezah — janzeniste in Jakoba Zupana. Iz dr. Prijateljeve študije razvidimo, da je bil učeni Zupan vsekakor eksaltiran mož, ki je imel razne konflikte s svojimi predpostavljanimi. Celo vrsto dokumentov zato nam je zbral pisatelj. Nekateri nam celo slikajo genialnega Zupana kot slaboumnega (str. 17 in 27). Vsekakor ta drobtinica ni samo prinesek k bodoči

biografiji Zupana, ampak je celo dragocen donesek k slovenski zgodovini, kulturni in cerkveno-politični konstelaciji iste dobe.

Dr. Fran Ilešič je napisal sestavek: Stanko Vraz, slovenski pooblaščenec za srbsko narodno skupščino l. 1848. Znani proučevatelj ilirizma je donesel zopet kamenček k stavbi tega še ne dosti obdelanega vprašanja.

Nemci imajo o Goetheju in Schillerju cele biblioteke, od nas tega o Prešernu nihče ne zahteva. Vsekakor pa je posebno v zadnjem desetletju gradivo o Prešernu in njegovih poezijah znatno naraslo. Posebno delaven na tem polju je med drugimi tudi Avgust Žigon. Kaj rado se pa zgodi, da hoče človek zadeti v črno, a pri svojem velikem navdušenju — strelja preko cilja. Isto trdim o „tretjinski arhitektoniki v Prešernu“. Genij je zato genij, ker se ne da vklepati v nobene norme in postave, a jih kljub temu nikdar ne prekorači. Ta postava pa ne velja za lapalije, ali pa, recimo, za stvari manjšega in manj važnega pomena. Ko je izdal dr. Düntzer svoj komentar k „Faustu“ in se je tu prav natančno oziral celo na vejice in tiskovne pomote v raznih izdajah in fazah rokopisa, mu je rekel neki referent: „dr. Vejica!“ — Sicer njegov trud tega ni zaslužil, a lahko bi se g. Žigonu isto pripetilo. Est modus; — in vsaka razlaga, ki je preveč iskana, ali pa preveč fino konstruirana, je slaba, ker ji manjka naravnosti in ker razlaga ne sme biti izumetničena, ampak prepričevalna. Popolnoma moram glede tega spisa pritrditi dr. Tominškovi oceni o lanskem Zborniku, zato tudi ne bom tu ponavljal njegovih izvajanj.

Če že mora biti „osebna“ kritika, pri nas Slovencih conditio sine qua non, potem naj stopa stvar v ospredje, in oseba v ozadje! (str. 65, 66 in 71). Mnenje naj se postavi mnenju nasproti, nikar pa boja za prvenstvo! — Toliko za obe stranke: Oswaldu in Žigonu!

V celoti pa je sezidana Žigonova teorija o Prešernovih gazelah na temelju, ki je sicer zelo skrbno izdelan in izcizeliran, a ki je ravno zato tako fino in minuciozno, da, rekel bi filigransko zgrajen, da mu nedostaje one masivnosti, prepričevalnosti in notranje potrebe, ki jo neobhodno potrebuje vsaka literarna študija. Posebno klasična filologija kaj rada preiskuje takšne in enake, same na sebi sicer jako zanimive, a splošno nepotrebne detajle. Z Žigonom smo dobili tudi Slovenci zagovornika te struje v literarni zgodovini, — a kakor rečeno: Prešernologi imajo še dosti, dosti drugega neobdelanega gradiva, ki nujno potrebuje rešitve.

Nekaj pa moram brezpogojno pohvaliti na Žigonovem spisu: — njegovo železno, skoraj neverjetno marljivost in pa njegovo ljubezen do predmeta, ki ga obdelava. Res, posebne potrpežljivosti je bilo potreba pisatelju, predno je preštel vse te stope in stihe. — Dasi se z njegovim delom ne strinjam v celoti, i m a p a č e k a j p o s a m e z n o s t i, ki niso samo zanimive, ampak tudi nove, in za katere moramo biti g. Žigonu samo hvaležni.

Ivan Steklasa je prispeval z biografijo Ivan Josip Herbersteina, ki bo gotovo razveselil vsakogar, ki se zanima za starejšo slovensko zgodovino. Delo je vestno po virih sestavljeno; a v jeziku je marsikak germanizem, pa to so malenkosti, ker je v celoti slog lahek in lep. Posebno v sredini se pozna pisatelju, da je pisal z vso vnemo in z navdušenjem svoje delo.

Ivan Lah je spisal življenjepis častnega člana „Slovenske Matice“, Jana Lege.

Sklepno delo v letošnjem Zborniku je dr. Janko Štebingerjeva „Slovenska bibliografija za leto 1906“. Delo je vestno sestavljeno, a pri takem delu se vedno prigodi, da se prezre tupatam kaka drobtinica. Na strani 199 pri Prešernu naj se dostavi Malneričeva študija o Prešernu in „Krstu pri Savici“, ki je izhajala vse leto v „Zori“, na katero se sploh ni oziralo. Morda bi ne bilo napačno, če bi se odslej naznaje tudi pesmi raznih pisateljev, ki so raztresene po listih. Koncem dela bi imenik in kazalo ne škodilo. Morda bi kazalo pripisati k pravemu imenu pisatelja tudi njegov pseudonim, če je izšlo pseudonimno. Bibliografi navadno tudi šifrirane spise glede na pisatelja razšifrirajo.

Dasi sicer pri bibliografiji v obsegu 53 strani to ni neobhodno potrebno, bi gotovo ne škodilo. Kdor se je že kdaj ukvarjal s kakim, bodisi kakoršnimkoli bibliografskim delom, ve, kakšno mučno delo je to, kako težavno, moreče in duhamorno. Zato pri Nemcih „Goedecka“ in „Jahresberichten“, in „Euforionu“ in književnih naznanil ne sestavlja samo en strokovnjak. Sicer ima dr. Štebinger nekaj sodelavcev, ki mu pomagajo celo gradivo ekscerpirati. A preverjen sem, da bi g. pisatelj sam storil to bolj vestno, dasi vestnosti nikomur ne odrekamo. Ali bi upravništvo slovenskih časnikov ne hotelo dati za tako podjetje, kot je ravno bibliografija, pisatelju samem listov na razpolago?! Titanskih del ne zmore en sam človek, zato gre se g. dr. Štebingerju vsa hvala za njegov trud, saj je dosegel vsaj približno popolnost.

Adolf Robida.

Beg Ante: Slovensko-nemška meja na Koroškem. V Ljubljani 1908. „Narodna založba.“ Str. 104. Z zemljevidom, ki ga je narisal Fr. Marolt. Cena K 1.40, s pošto 10 h več.

Primož Trubar in naša reformacija. Kulturnohistorična študija. Izdala slovenska sekcija „Svobodne misli“. V Ljubljani 1908. Cena 50 h. Knjižica ima na čelu podobo Primoža Trubarja po modelu kiparja Svit. Peruzzija. O Primožu Trubarju in naši reformaciji je prvi obširneje razpravljal v Slovincih že Aškerc ter izdal o tej dobi dve deli. Knjižica „Svobodne misli“ pa je namenjena širokim slojem.

Tominšek Josip dr.: O reformi mature. Preštampano iz „Nastavnega vjestnika“. Knj. XVI, sv. 7. U Zagrebu 1908. Dr. Tominšek je žurnalističen talent I. vrste. Oglašja se k svakemu aktualnemu vprašanju, zato tudi reforme srednješolske mature ni mogel prezreti. Knjižica podaja razpravo o namenu in koristi mature ter obenem razlaga ministrskih naredeb. Brošura je pisana lahko in za vsakogar zanimivo. Seveda slovenski.

Premrou Svetoslav: Vtiski s prvega združnega shoda na Dunaju l. 1906. Z ozirom na slovensko združništvo. Izdala in založila Goriška zveza gospodarskih zadrug in društev v Gorici. 1907. Str. 114. Vsi, ki se bavijo s socialnim, gospodarskim delom, bodo veseli te zdravih, resnih, praktičnih idej bogate brošure. Zgodovinski pregled je za sociologa prav poučen, saj se ozira na nemško združništvo (Schultze-Delitsch), na poljedelsko združništvo (Raiffeisen), na slovensko in hrvatsko združništvo in na nadaljnji raz-

vojni načrt. Obenem razpravlja razna važna gospodarska vprašanja prvega dunajskega združnega shoda. Skratka, Premrou je podal dragoceno delo svoje vrste.

† **Svatopluk Čech.** (Konec.) Teško je podati v nekaj vrstah vsaj malo sliko o ljudeh, ki se o njih pišejo knjige. Če se mi je posrečilo z zgornjimi potezami vsaj nekoliko zarisati podobo Svat. Čecha ter naznačiti njegovo mesto v češki literaturi, sem izpolnil svojo dolžnost, kajti več pojma se ne dobi niti s čitanjem najdaljših in obširnejših biografij. Vsega pisatelja moremo poznati samo iz njegovih del. Naj sledi samo par vrstic o njegovem življenju in delih! Bil je sin gozdnega upravitelja (rojen 21. febr. 1846.), preživel je torej svojo mladost v lepi prirodi; gimnazijo je dovršil v Pragi v konviktu, kjer je čital posebno ruske pisatelje (Lermontov) in se je navduševal za Mácho. Kmalu je začel tudi pisati sam in je s svojo pesmijo (leta 1868) „Husita na Baltu“ (v Ruchu) vzbudil splošno pozornost, obenem pa je pokazal smer svojega bodočega dela. Posvetil se je pravniskim študijam, a predno je dovršil rigorozo, je vstopil (1871) v redakcijo „Svetozora“ ter se posvetil samo pisateljevanju. Ostal je neoženjen in je živel na zunaj mirno življenje. Družbe ni ljubil, niti slave, niti časti. Ni bil rad v hrupni Pragi, nego je živel v svoji tihni vili „Havranka“ blizu Prage. Pred par leti je obhajal šestdesetletnico in je takrat odklonil vsako slavo, pa tudi častna imenovanja, redove in drugo. Med maloštevilnimi zahvalami, ki jih je lastnoročno odpisal na čestitke, se je zahvalil tudi Janu Legu, ki mu je bil dober prijatelj in se je na nasvet Legov hotel lotiti prevoda Aškercovega „Zlatoroga“. Toda Sv. Čech sploh ni prevajal in je zadnje čase le malo delal. Tako do tega ni prišlo. Razne krajše stvari Svat. Čecha so raztresene po podlistkih slovenskih časopisov, edino večje predstavljeno njegovo delo v slovensščini je: *Jestřab contra Hrdlička*.

Popoln uspeh je dosegel Svat. Čech s svojim prvim večjim epskim delom „Adamiti“* (1873 v Lumiru). Češkega eposa — lahko rečemo — do tedaj ni bilo, kajti poizkusi prejšnje dobe so se ponesrečili, „Slavy Dcera“ je slovanski epos, če se mu more pridati ta naziv — Máchov „Máj“ pa nima historičnega ozadja; v njem je splošna romantična snov, bolj lirsko nego epsko delo. Svat. Čech se more imenovati ustvaritelj češkega zgodovinskega epa, saj je znal prijeti snov iz domače zgodovine in jo umetniško epsko obdelati. Čehi imajo slavno, bogato, toda tudi dobro znano zgodovino. In kako je dobro znana zgodovina za pesnika nevarna, poizkusilo je že več pesnikov. Poleg tega je bilo treba dati epu obliko — in to je Svatopluk Čech mostrsko obvladal. Niti Vrchlicky niti Zeyer se nista rada lotila čeških zgodovinskih snovi. Vrchlicky si je rajši poiskal „Bar Kochbo“ (snov iz judovske zgodovine 2. stol. po Kr.) in čas sv. Prokopa. Zeyer pa je našel kraljevstvo svoje poezije v deželi Karla in njegovih paladinov, kar se je smatralo za kozmopolitizem in se je obsojalo kot nečeško. Zeyer je celo trdil, da je ep mogoč umetniško le v krogu narodne epske poezije (Gral, paladini, kraljevič Marko, biline). Čech je vztrajal pri svojem sklepu kot pravi Čeh in je hotel obdelati v epih velike junake češke zgodovine. Tako so nastala njegova najboljša dela, epi: „Jan Žižka“ (1879), „Vaclav z Michalovic“ (čas protireformacije, l. 1882), „Dagmar“ (čas Přemyslovcev, 1884). Predvsem je hotel

* Adamiti so bili husitska sekta, ki je zavrgla biblijo, evangelij in vso kulturo ter iskala pravo srečo v prvotnem stanju človeka. Živeli so torej nagi zunaj v prirodi. Pobili jih je Žižka, vodja husitov.

obdelati junaško dobo češkega naroda, dobo husitsko in iz te dobe je tudi njegovo zadnje nedovršeno delo „Roháč na Sione“ (bitva pri Lipanih).

Prva zbirka njegovih pesmi je izšla l. 1874. L. 1879 je začel izdajati nov list „Květi“, ki je danes največji češki beletristični časopis. Razni zborniki krajših pesmi nosijo naslove: *Ve stínu lípy* (v senci lipe), *Zpěvník Jana Buriana*, *Jitřní písně* (iz borbe mlado in staročehov), *Nové písně*, *Sněh* (sneg) itd. L. 1894, ko so se bližali narodu novi boji (l. 1897) je zapel svoje „*Písně otrocká*“ (pesmi sužnja), ki so postale last vsega naroda in doživle do danes že 30 izdaj. Mogočna in silna je tu pesnikova beseda, kakor da človek sliši rožljanje suženjskih verig in ženket težkih okov. Dobro se je poizkusil Čech tudi v *selancku* (Vaclav Živsa in dr.), kjer se nam zdi, da roka, ki zna pisati tako idilično, ni mogla ustvariti bojevitih oseb husitskih. Toda rekli bi lahko: Nič češkega ni bilo tuje Svatopluku Čechu. Njegov socijalni ep „*Lešetínský kovář*“ je eno najlepših del sodobne češke literature. Oseba kovača, bojujočega se proti tuji industrijalni sili, nam stoji še danes živo pred očmi. Tudi satirično žilo je imel Svatopluk Čech in je znal šibati sodobne češke napake prav tako, kakor je znal klicati na dan staro silo preteklosti. V raznih krajših prozaičnih spisih „*Různé črty*“ etc., v satirah „*Hanuman*“ in „*Petrklíč*“, posebno v dveh daljših delih: „*Vylet pana Broučka do měsíce*“ in „*Vylet p. B. do XV. století*“ krepko šiba nedostatke in hibe sedanjega časa. „*Pan Brouček*“ (gospod Hrošč), pristen Pražan, se sicer do danes ni poboljšal, a hvaležen je Svatopluku Čechu za resnico, ki mu jo je povedal, vsaj s tem, da kupuje knjige. Morda je to prvi korak k poboljšanju, vse drugo pride.

Čech z dušo in s telesom je bil Čech in to je hotel doseči tudi s svojim delom v narodu. Pogosto je zavenela pri njem tudi slovanska struna in pozneje tudi pesem splošnega ljudskega bratstva (Slavie, Evropa). Svoj verski nazor, dovolj panteističen, je izrazil v zbirki: „*Písně k Neznamemu*“.

Zaradi svojega dela „*Dagmar*“ je Čech potoval na sever in pozneje je šel na Kavkaz, pogledat domovino svojih mladih sanj, na stroške „*Svatobora*“*, sicer pa je živel mirno doma. Umril je v Pragi 23. febr. 1908.

Dan njegovega pogreba je bil (dasi zadnja nedelja v predpustu) dan splošne žalosti. Že za živa so postavili Čehi v muzeju sohi Vrchlickyega in Čecha (Zeyerja še ne). Vsi trije se mi zdijo mogočni stebri češke literature, ki jih danes obdaja že sveže zelenje moderne umetnosti, kakor cvetoči gaj obdaja klasično postavljeni hram bogov. Ivan Lah.

Sergěj fon Štejn: Slavjanskije poety. Pervody i karakteriki. — Skt. Peterburg. 1908. Str. 230.

Marljivi prevoditelj slovenskih pesnikov, gospod Sergěj pl. Štejn, je izdal ravnokar cel zbornik svojih prevodov nekaterih slovanskih pesnikov. Čitateljem „*Slavjanskih Izvestij*“ je Štejn že davno dobro znan, saj je poleg Sirotnina in Noviča največ prevajal iz naše nove poezije. V tem zborniku je zastopano devetero slovanskih pesnikov. Ti so: Knez Nikolaj črnogorski, Jovan Zmaj, Jovan Iljič, Vojislav Iljič, Jovan Dučić, A. Aškerc, Oton Zupančič, Kazimir Tetmajer in Karl Havliček. Aškercovih pesnitev je prevedenih v tej knjigi 19, Zupančičevih 5. Pri vsakem pesniku je kratka življenjepisna in literarnokritična črtica. V uvodu piše g. Štejn jako toplo in simpatično o slovanski duševni vzajemnosti ter priporoča Rusom, da naj bi se poslej temeljiteje pečali z drugimi slovanskimi

raturami. Omenja tudi, da smo Slovenci izdali pred leti obširno „*Rusko antologijo*“. Kolikor je nam znano, je Štejnova antologija slovanskih pesnikov tretja v ruski literaturi. Prva je Gerbeljeva, druga pa Novičeva. Upajmo, da bo najnovejša ta Štejnova knjiga pripomogla med Rusi k spoznavanju slovanske poezije. Antologija seveda daleko ni popolna, saj je n. pr. iz češke bogate poezije prenešenih samo par stvari iz Havlička, ki med Čehi niti ne slovi kot velik pesnik, nego iz drugih vzrokov; iz poljske literature pa je zastopan samo Tetmajer. Pa Štejn tudi ni nameraval izdati za sedaj popolne antologije slovanskih pesnikov, nego je samo zbral, kar je sam prevedel tekem zadnjih let. Ako najde njegova prva izdaja odz. va, hoče knjigo v drugi izdaji izpopolniti in razširiti. Štejnove pesniški zbornik je vesel pojav med Rusi naraščujoče vseslovanske zavednosti. Ta knjiga tudi priča, da so se Rusi izza nesrečne vojne z Japonci začeli intenzivneje pečati s svojimi brati. Štejnove zbornik priporočamo najtopleje tistim Slovencem, ki razumejo ruski jezik. Knjiga stane samo jeden rubelj in se naroča lahko v vsaki knjigarni pa tudi naravnost pri pisatelju v Peterburgu (Vasiljevski ostrov. 9. linija št. 54).

NAŠE SLIKE.

Oton Iveković: Kosci. (Umet. pril.) Mojster Iveković je danes načelnik hrvat. slikarjev in zato je tudi odbornik „*Hrvatske Matice*“. Njegovo široko obzorje se ne javlja le v raznovrstnih slikarskih umotvorih, nego tudi v njegovih potopisih in študijah. — Ker je današnji zvezek „*Slovana*“ **pomladanski zvezek**, se bavi večina spisov z **vstajenjem narave**, slike pa izražajo **vstajenje sinu človekovega v pomladni dobi**. Nizozemski klasični slikar **Hans Memling** (rojen 1435) je naslikal cel ciklus slik iz Kristovega trpljenja („*Sedem bolesti Marijinih*“ — v turinski Pinatoteki) in tudi več posameznih pasijonskih slik, med katerimi je najznamenitejša „*Razpenjanje Kristovo*“, delo smelega arhitektonike, dramske živahnosti in daljnega obzorja. Zlasti zanimivi so detajli (nad 30 figur), značilni so kostumi, pri vsej tragiki sujeta pa ne nedostaje niti humora: na desni strani slike sedi za jezdecem na belem konju **opica**, ki jo draži deček. Slikar Memling se je bil nesrečno zaljubil v neko nuno ter je umrl končno kot menih. Na Nemiškem sta se koncem XV. veka naglo razvijala lesorez in bakropis, ki sta prva omogočila popularizovanje umetnin. Med umetniki se odlikuje **Martin Schongauer**, ki je prvi dal bakropisu slikovito dražest, dasi so mu figure še dokaj trde. Ustvaril je tradicijo, ki se je drže še današnji slikarji pasijonskih sujetov. Karakteristika oseb, in psihološko poglobljenje vsega prizora sta mu bila glavno. Ker je imel tudi bujno domišljivost in izredno krepko realistično žilo, so ostala njegova dela dragocena last najodličnejših galerij. Benečan **Giovanni Bellini** je naslikal svoje „*Vstajenje Krista*“ leta 1475 v tedaj modernem načinu, z idealnim ozadjem, ki ne spada v to okolico. Izmed Tizianovih učencev je postal slaven tudi Hrvat **Andrija Medulič Schiavone**, rodом iz Šibenika, 1522—1582. Njegove slike više v galerijah v Benerkah, na Dunaju, Draždanih, Monakovem, Berlinu in dr. Draždanska „*Pieta*“ kaže ves grandiozni in tragični patos Meduličevega kista. **Bošnjaki pričakujejo prvega vlaka nove železnice.** — **Partija med Drinjskim mostom in Višegradom.** K potopisu A. Bega. — **Milan Pugelj.** (Fot.) Milan Pugelj, pisatelj in pesnik v Ljubljani, je bil rojen leta 1883 v Kandiji pri Novemestu. Pisal je spočetka pesni pod pseudonimi Ivo Danič in Roman Romanov. Študiral je na gimnazijah v Novemestu in na Reki. Sodeluje v „*Ljub. Zvonu*“, „*Slovanu*“, pri „*Slov. Matici*“ ter pridno prevaja operna in operetna dela za slov. gledišče v Ljubljani.

* Tip ala ljubljanski Bucek, si parva licet . . .

** „*Svatobor*“ je društvo za podpiranje mladih pisateljev v njih izobrazbi. Sedanjí predsednik je pis. Al. Jirásek.